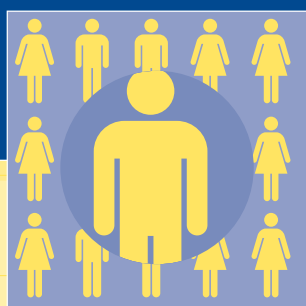
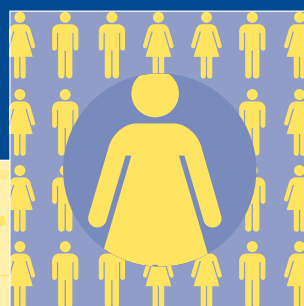
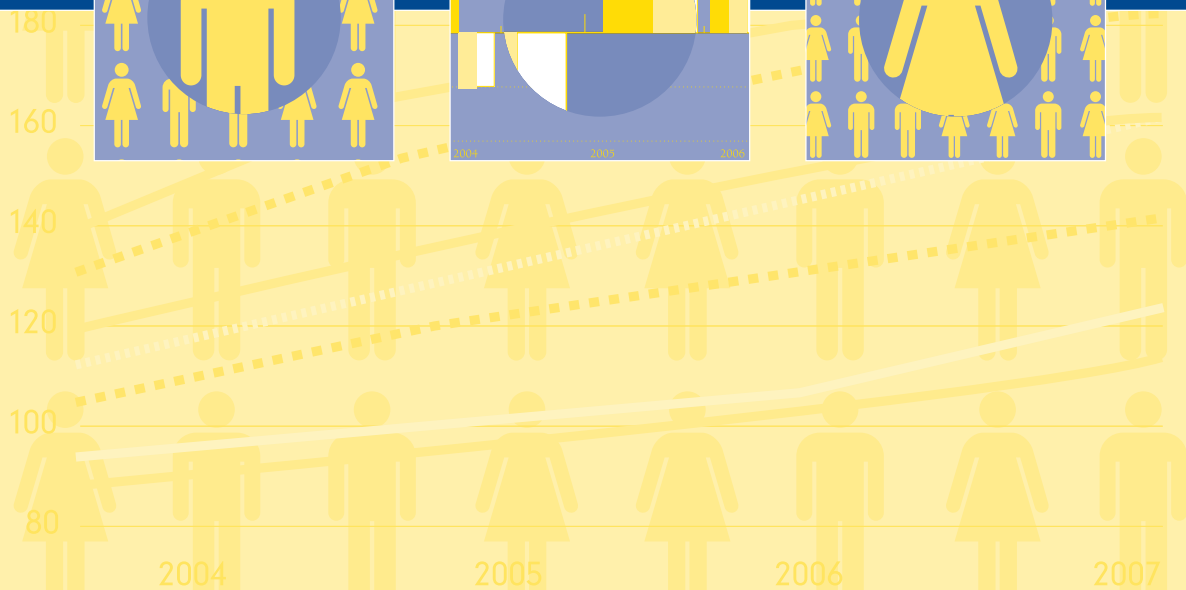

Onderwijspersoneel in het vmbo en praktijkonderwijs

Onderwijspersoneel in het vmbo en praktijkonderwijs

Onderwijspersoneel in het vmbo en praktijkonderwijs

Regioplan Beleidsonderzoek:
drs. M. Diepeveen
dr. S.W. van der Ploeg

januari 2005

Uitgave: Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO), Den Haag

Auteurs: drs. M. Diepeveen, dr. S.W. van der Ploeg, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam

Opmaak: Desktoppers, Leiden

Druk: Albani drukkers bv, Den Haag

ISBN 90-77864-03-2

© januari 2005, Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt

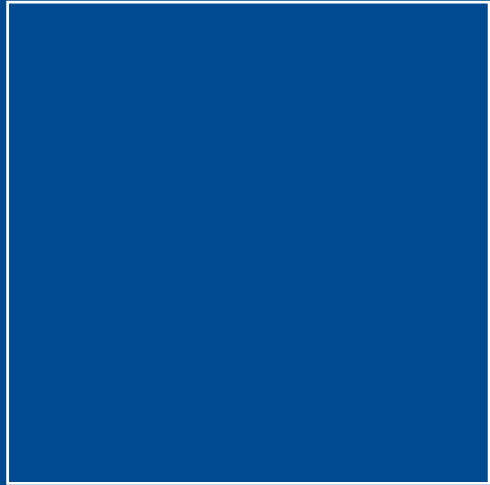
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband, elektronisch of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Samenvatting	9
1 Inleiding	17
1.1 Achtergrond	17
1.2 Onderzoeksvragen	20
1.3 Leeswijzer	21
2 Onderzoeksopzet	23
2.2 Opzet	23
2.3 Respons en representativiteit	26
3 Personeelsaantallen in vmbo en praktijkonderwijs	31
3.1 Totale personeelsaantallen en formatieomvang	31
3.2 Personeelsaantallen en formatieomvang in het vmbo	33
3.3 Personeelsaantallen en formatieomvang in het praktijkonderwijs	34
3.4 Leeftijd en geslacht van de respondenten	35
4 Docenten in het vmbo en praktijkonderwijs	39
4.1 Vakgebieden en bevoegdheden	39
4.2 Arbeidsverleden	48
4.3 Motivatie en toekomstplannen	51
5 Onderwijsondersteunend personeel in het vmbo en praktijkonderwijs	61
5.1 Bevoegdheden en werkzaamheden	61
5.2 Arbeidsverleden	65
5.3 Motivatie en toekomstplannen	66
6 Mening over werken in het vmbo/praktijkonderwijs	71
7 Literatuur	79

Bijlagen

Bijlage 1 Achtergrondkenmerken responsgroep	81
Bijlage 2 Tabellen bij hoofdstuk 4	84
Bijlage 3 Tabellen bij hoofdstuk 5	92

Samenvatting

In opdracht van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO) heeft Regioplan Beleidsonderzoek BV onderzoek gedaan naar de arbeidsmarkt voor onderwijspersoneel in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs. Ondanks het feit dat de arbeidsmarktsituatie en de vacatureproblematiek in deze sectoren anders is dan elders in het voortgezet onderwijs, is er relatief weinig over bekend. In dit rapport wordt een beschrijving gegeven van deze arbeidsmarkt. Eerst zal worden ingegaan op de personeelsaantallen in het vmbo en praktijkonderwijs, vervolgens wordt ingegaan op de arbeidsmarkt voor docenten en tot slot op die voor onderwijsondersteunend personeel (oop) in het vmbo en praktijkonderwijs.

Personeelsaantallen

Aan scholen is gevraagd of zij de personeelsaantallen bij hen op school op konden geven, uitgesplitst naar functie en onderwijstype. Op grond daarvan konden wij ons een beeld vormen van de personeelssamenstelling op de scholen voor vmbo en praktijkonderwijs. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen weergegeven.

Binnen het gehele voortgezet onderwijs is er voor elke docent 0,2 fte onderwijsondersteunend personeel in dienst. Op de scholen voor het vmbo en praktijkonderwijs is er meer oop werkzaam: voor elke docent is 0,23 fte aan onderwijsondersteunend personeel in dienst. Op scholen voor praktijkonderwijs is het aantal onderwijsondersteunende werknemers nog groter: per docent is er 0,33 fte oop werkzaam. Het lijkt erop dat het oop dat in het vmbo of praktijkonderwijs werkzaam is, relatief vaak een klein dienstverband heeft. Dit heeft te maken met het type oop dat in dit onderwijs werkt en vaak maar voor een paar uur per week is aangesteld, zoals orthopedagogen, psychologen en logopedisten.

Op de scholen in onze steekproef werken meer docenten in de theoretische vakken dan in de beroepsgerichte vakken. De formatieomvang voor beide groepen is echter ongeveer gelijk. Onder het oop zijn ongeveer evenveel gewone onderwijsassistenten/klasassistenten als technisch-onderwijsassistenten. Er blijken nauwelijks instructeurs werkzaam te zijn in het vmbo.

In het praktijkonderwijs werkt één op de vier docenten als vakleerkracht en de andere drie werken als groepsleerkracht. In het praktijkonderwijs zijn er onder het oop nauwelijks instructeurs werkzaam. Er werken ongeveer evenveel onderwijs-

assistenten/klassenassistenten als technisch-onderwijsassistenten. In vergelijking met het totale voortgezet onderwijs zijn er in het vmbo en praktijkonderwijs vooral onderwijs- en klassenassistenten werkzaam en relatief weinig technisch-onderwijsassistenten. In het vmbo en praktijkonderwijs gaat het aantal technisch-onderwijsassistenten en het aantal onderwijs- en klassenassistenten namelijk gelijk op, terwijl er in het totale voortgezet onderwijs aanzienlijk meer technisch-onderwijsassistenten dan onderwijs- en klassenassistenten werken.

Docenten

Vakgebied en bevoegdheden

Docenten in het vmbo geven dus vaker les in algemene of theoretische vakken dan in de beroepsgerichte vakken. Docenten die algemene of theoretische vakken geven, werken vooral in de theoretische leerweg. Docenten die lesgeven in beroepsgerichte vakken werken vaker in de kaderberoepsgerichte en basisberoepsgerichte leerweg. Bijna negentig procent van de docenten in het vmbo heeft de bevoegdheid om les te geven in het voortgezet onderwijs. Het overgrote deel daarvan heeft een tweedegraadsbevoegdheid en een veel kleiner deel een eerste-graadsbevoegdheid.

In het praktijkonderwijs is bijna negentig procent van de docenten als groeps- of vakleerkracht werkzaam. Zestig procent van de docenten heeft de bevoegdheid om les te geven in het basisonderwijs en 36 procent heeft een cursus op het gebied van het speciaal onderwijs gevolgd. Eenderde van de docenten heeft een tweedegraadsbevoegdheid voor het voortgezet onderwijs. Het is niet verrassend dat onder groepsleerkrachten het aantal docenten dat een bevoegdheid heeft voor het basisonderwijs of dat een cursus voor het speciaal onderwijs heeft gevolgd veel groter is dan onder vakleerkrachten. Onder vakleerkrachten is het aantal docenten met een tweedegraadsbevoegdheid voor het voortgezet onderwijs groter.

Het aantal on(der)bevoegde docenten ligt in dit onderzoek lager dan in de Nota 'Werken in het onderwijs' van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (2003b), als gevolg van een verschil in definitie. Docenten die bevoegd zijn om les te geven op een bepaald onderwijstype, maar lesgeven in een ander vak dan waarvoor zij bevoegd zijn, tellen in de WIO-nota mee bij de onbevoegden, terwijl zij in dit onderzoek tot het bevoegde personeel gerekend worden.

Arbeidsverleden en ervaring

Docenten in het vmbo werken gemiddeld ruim elf jaar in hun huidige functie en bijna vijftien jaar in het vmbo. Ruim eenderde van

de docenten in het vmbo werkte hiervoor ook in het vmbo en bijna een kwart van de docenten komt van buiten het onderwijs. Docenten die lesgeven in de beroepsgerichte vakken hebben vaker een baan buiten het onderwijs gehad dan docenten die algemene vakken geven.

Docenten in het praktijkonderwijs werken gemiddeld negen jaar in hun huidige baan en ruim elf jaar in het vmbo of praktijkonderwijs. Zij komen vaker uit een andere onderwijssector (32%) dan docenten in het vmbo (19%). Bijna een kwart van de docenten in het praktijkonderwijs had een baan buiten het onderwijs. Nog eens een kwart van de docenten werkte hiervoor ook al in het vmbo of praktijkonderwijs.

Motivatatie en toekomstplannen

Ongeveer een kwart van de docenten in het vmbo heeft destijds bewust voor het vmbo gekozen als werkomgeving. Onder docenten in beroepsgerichte vakken is dit de helft van de docenten. Tweederde van de docenten heeft weliswaar voor het onderwijs gekozen, maar is min of meer toevallig op het vmbo terechtgekomen. Onder docenten in algemene vakken ligt dit percentage hoger dan onder docenten in beroepsgerichte vakken. Het contact met de leerlingen speelde bij veel docenten een rol in de overweging om op het vmbo te gaan werken. Het is een interessante uitkomst dat docenten in de beroepsgerichte vakken kennelijk bewuster voor het vmbo kiezen dan docenten in de algemene vakken. Helaas is er in het kader van dit onderzoek niet verder over doorgevraagd, maar het is een interessante vraag voor eventueel later onderzoek. Het feit dat docenten in de algemene vakken ook vaak de mogelijkheid hebben om op een ander schooltype les te geven, heeft hier ongetwijfeld mee te maken.

Het overgrote deel van de docenten is tevreden met het werk dat zij doen, tien procent is ontevreden. Jonge docenten zijn vaker tevreden dan oudere docenten. De motivatie voor hun werk halen docenten in het vmbo voor een groot deel uit het contact met de leerlingen. Een overgrote meerderheid (85%) geeft aan voorlopig in het vmbo te willen blijven werken en vijftien procent zegt te willen vertrekken uit de sector. Als reden van vertrek wordt vaak de ordeproblematiek of de zwaarte van het werk aangegeven.

In het praktijkonderwijs heeft de helft van de docenten destijds bewust gekozen voor deze onderwijssoort. De andere helft is min of meer toevallig in het praktijkonderwijs terecht gekomen. Met name oudere leerkrachten hebben destijds bewust voor dit onderwijstype gekozen. Voor veel docenten was de specifieke leerlingengroep een

belangrijke overweging om hier te gaan werken. Momenteel zijn docenten in het praktijkonderwijs (zeer) tevreden over hun werk. Er zijn dan ook veel aspecten die hun motiveren in hun werkzaamheden. Het contact met de leerlingen en de specifieke leerlingpopulatie speelt daarin een grote rol.

Docenten in het praktijkonderwijs zijn behoorlijk 'honkvast' en niet van plan dit onderwijs te verlaten. Slechts zeven procent geeft aan weg te willen. Met name de oudere docenten willen altijd in het praktijkonderwijs blijven werken.

Onderwijsondersteunend personeel (oop)

In het onderzoek is een selectie gemaakt van het onderwijsondersteunend personeel dat direct betrokken is bij het primaire proces: instructeurs, technisch-onderwijsassistenten en onderwijs- of klassenassistenten. In dit deel wordt een beschrijving gegeven van deze specifieke groep onderwijsondersteunend personeel.

Bevoegdheden en werkzaamheden

Ruim de helft van het oop in het vmbo is aan de theoretische leerweg verbonden. Een kwart van het oop is niet aan een specifieke leerweg verbonden en aan de andere leerwegen is het oop minder vaak verbonden. Vergelijken met de docenten zijn echter relatief veel onderwijsondersteunende werknemers niet aan een specifieke leerweg of sector verbonden (respectievelijk 26 en 52%). Bij het vakgebied waarbinnen men werkzaam is, springen de natuurwetenschappen er duidelijk uit: de helft van het oop is binnen dit vakgebied werkzaam. Een derde van het oop geeft aan niet binnen een bepaald vakgebied te werken. Het meeste oop heeft geen bevoegdheid om les te geven in het vmbo. Er zijn wel wat cursussen en opleidingen gevolgd, met name de cursus/opleiding tot technisch-onderwijsassistent.

Tweederde van het oop in de steekproef werkt als technisch-onderwijsassistent en veertig procent als onderwijsassistent. Een paar mensen werken als instructeur. Ruim de helft van het oop geeft aan wel eens onderwijs te geven, maar het merendeel heeft voornamelijk onderwijsondersteunende taken.

Het oop in het praktijkonderwijs is meestal niet aan een specifiek vakgebied gebonden. Er werken veel mensen die uit de beroepspraktijk afkomstig zijn. Net als in het vmbo zijn er veel technisch-onderwijsassistenten werkzaam en iets minder onderwijs- of klassenassistenten. Men heeft meestal geen bevoegdheid om les te geven, maar een deel van het oop heeft wel een cursus gevolgd of pedagogisch-didactische aantekening. Hoewel het oop af en toe voor de klas staat

om onderwijs te geven, verricht men voornamelijk onderwijsondersteunende werkzaamheden.

Arbeidsverleden en ervaring

Het arbeidsverleden van het oop in het vmbo en het oop in het praktijkonderwijs lijkt erg op elkaar. Gemiddeld is men ongeveer acht jaar werkzaam in de sector. Het merendeel van het oop heeft vóór hun huidige baan buiten het onderwijs gewerkt, vaak in de delfstoffenwinning of industrie, in de gezondheids- en welzijnzorg of in de bouwnijverheid. Naast hun werkzaamheden op deze school hebben de meeste onderwijsondersteunende medewerkers geen andere baan.

Motivatatie en toekomstplannen

Een kwart van het oop in het vmbo heeft destijds bewust voor het vmbo gekozen. Het contact met de leerlingen speelde een belangrijke rol bij deze beslissing, maar ook het feit dat deze baan er toevallig was, heeft voor velen een rol gespeeld. Tweederde van het oop is min of meer toevallig in de sector terecht gekomen. In het praktijkonderwijs is dat vergelijkbaar. Ook hier speelde het contact met de leerlingen een belangrijke rol in de overweging, maar ook de afwisseling in het werk en de mogelijkheid om leerlingen vooruit te kunnen helpen. Het oop is over het algemeen zeer tevreden met het werk en zij halen hun motivatie vooral uit het contact met de leerlingen, het helpen van de leerlingen en de afwisseling in het werk. Het overgrote deel van het oop wil voorlopig dan ook in het vmbo blijven werken. In het praktijkonderwijs geeft al het oop aan voorlopig in het praktijkonderwijs te willen blijven werken.

Meningen van het personeel over werken in het vmbo en praktijkonderwijs

Veiligheid - Over het algemeen vindt het personeel de school in het vmbo of praktijkonderwijs een veilige omgeving, zowel voor de leerlingen (86%) als voor het personeel (85%). Veel personeel vindt dan ook dat dit onderwijs onterecht een slecht imago krijgt door alle negatieve publiciteit van de laatste tijd (77%). Opvallend is dat personeel op scholen met alleen vmbo over het algemeen wat negatiever is over de veiligheid op school (in vergelijking met personeel op de brede scholengemeenschappen en in het praktijkonderwijs), terwijl men tegelijkertijd vindt dat er onterecht een negatief beeld wordt geschetst van de situatie op deze scholen.

Leerlingen - De specifieke leerlinggroep op het vmbo en in het praktijkonderwijs blijkt een groot deel van het personeel veel voldoening

te geven in hun werk (73%). Met name personeel in het praktijk-onderwijs haalt veel voldoening uit het werk met deze leerlingen. Het grootste deel van het personeel (80%) denkt dat de leerlingen op school voldoende ondersteuning kunnen krijgen. Ook hier is met name personeel in het praktijkonderwijs het mee eens. Ongeveer de helft van het personeel denkt echter dat er te veel leerlingen op school zijn die niet geholpen kunnen worden en eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Een aanzienlijk deel (eenderde van het personeel) is het daar echter niet mee eens. Het blijkt dat vooral personeel op het vmbo en op de brede scholengemeenschappen vindt dat er te veel leerlingen zijn op school die eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Binnen het praktijkonderwijs en scholen voor vmbo-tl/havo/vwo speelt dit juist minder. Binnen het praktijkonderwijs heeft dit deels te maken met het feit dat het personeel daar vindt dat de leerlingen weinig 'tekortkomen' en voldoende ondersteuning kunnen krijgen, maar het heeft er waarschijnlijk ook mee te maken dat het huidige praktijkonderwijs vroeger speciaal onderwijs was. Op scholen voor vmbo-tl/havo/vwo komen waarschijnlijk weinig leerlingen terecht die eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten, waardoor het personeel het dus ook minder noodzakelijk vindt dat leerlingen naar het speciaal onderwijs zouden moeten.

Personeel - Over de stelling dat het personeel op school niet voldoende zou zijn toegerust om de leerlingen te helpen, zijn de meningen verdeeld. Een deel van het personeel (55%) is het hier niet mee eens, een deel wel (29%). Binnen het praktijkonderwijs is relatief veel personeel het hier niet mee eens (65%). Er is ook een leeftijdsverschil: vooral ouder personeel vindt vaker dat het personeel op school onvoldoende is toegerust. Het grootste deel van het personeel vindt dat, om in het vmbo of praktijkonderwijs te werken, didactische kwaliteiten belangrijker zijn dan vakkennis (81%). Ook vinden de meeste personeelsleden dat er eigenlijk meer personeel nodig zou zijn in de klas (73%). Personeel in het praktijkonderwijs vindt dit overigens minder vaak.

1

Inleiding

1.1 Achtergrond

De arbeidsmarkt in het onderwijs heeft de afgelopen tien jaar nogal wat veranderingen laten zien. Nadat de wachtgeldproblematiek binnen enkele jaren was omgeslagen in een lerarentekort, lijkt het erop dat de economische recessie eraan heeft bijgedragen dat de ergste druk voorlopig even van de ketel is. Tegelijkertijd doen zich binnen scholen ontwikkelingen voor die menigeen lang niet voor mogelijk had gehouden. Nieuwe - ondersteunende - functies duiken op, leraren staan niet meer in hun eentje les te geven, er wordt gebruik gemaakt van instructeurs, nieuwe docenten komen niet altijd meer via de lerarenopleiding maar stromen zijwaarts in, enzovoorts.

Scholen verschillen sterk in personeelssamenstelling en arbeidsmarktproblematiek. Om bij te kunnen dragen aan effectief arbeidsmarkt- en personeelsbeleid, is het daarom van belang inzicht te hebben in de informatie die recht doet aan die verscheidenheid. Dat is niet overal en altijd het geval. Met name voor het voortgezet onderwijs ontbreekt het aan specifieke informatie over het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs. Voor deze schooltypen is bekend dat lerarentekorten onevenredig zwaar gevoeld worden. De indruk bestaat dat dit in elk geval te maken heeft met de eisen die aan het personeel gesteld worden en het imago waar een deel van deze scholen mee kampt. De vmbo-sector staat als weinig aantrekkelijk bekend. Voor het praktijkonderwijs blijkt het ook ingewikkeld om vacatures te vervullen. Hier speelt een andere problematiek dan in het vmbo, waarschijnlijk vooral omdat een speciaal soort docent gevraagd wordt.

Ondanks dat het bekend is dat de vacatureproblematiek op het vmbo en het praktijkonderwijs anders is dan van andere schooltypen, is er weinig gedetailleerde informatie bekend over de arbeidsmarkt van deze twee schooltypen. Dit onderzoek probeert die kennislacune deels te vullen. Het is in opdracht van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO) door Regioplan Beleidsonderzoek uitgevoerd. Het SBO heeft behoefte aan meer gedetailleerde informatie over de arbeidsmarkt in het vmbo en het praktijkonderwijs. Het gaat hierbij voornamelijk om functies die in het vmbo en het praktijkonderwijs direct zijn betrokken bij de uitvoering van het primair proces en om inzicht in de herkomst en uitstroom van het personeel dat in deze functies werkt.

In de afgelopen jaren is het voortgezet onderwijs behoorlijk veranderd. In het schooljaar 1999-2000 is een start gemaakt met de invoering van het vmbo. In het vmbo zijn het voormalige voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) opgegaan. Rond dezelfde tijd is het speciaal voortgezet onderwijs (svo) veranderd. Scholen voor svo zijn tot het praktijkonderwijs en leerwegondersteunend onderwijs omgevormd.

Meer dan 60 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs volgt vmbo en praktijkonderwijs. Beide onderwijstypen staan bekend als onderwijssoorten met een (deels) moeilijke leerlingpopulatie. Ze herbergen relatief veel leerlingen die moeite hebben met het volgen van onderwijs en er zitten relatief veel allochtone leerlingen met een onderwijsachterstand. Dit brengt met zich mee dat de eisen die aan docenten gesteld worden, anders zijn dan op een doorsnee havo/vwo-school. Daardoor is niet iedereen geschikt om in deze onderwijssoorten te werken. Bovendien willen ook niet alle docenten en leraren in deze sectoren werken.

Er is een groot verschil tussen het vmbo en het praktijkonderwijs. In het praktijkonderwijs zitten leerlingen die zorg nodig hebben en gebaat zijn bij een praktijkgerichte opleiding. Er wordt verondersteld dat zij geen diploma voor het vmbo kunnen halen. In het vmbo worden leerlingen wel geacht een diploma te halen. Daar zijn vier leerwegen: de theoretische leerweg (het voormalig mavo), de basisberoepsgerichte, de kaderberoepsgerichte en de gemengde leerweg. Voor leerlingen die extra begeleiding nodig hebben, is er het leerwegondersteunend onderwijs. Net zoals in het praktijkonderwijs zitten hier leerlingen die extra zorg nodig hebben, maar leerlingen worden hierbij wel geacht een diploma te kunnen halen als ze extra hulp krijgen. Ze volgen ook dezelfde leerwegen als andere vmbo-leerlingen.

Door de verschillen tussen het praktijkonderwijs en het vmbo en de verschillen binnen het vmbo, werken er verschillende soorten leraren en onderwijsondersteunend personeel. In het praktijkonderwijs werkt relatief veel onderwijsondersteunend personeel, omdat er naast bijvoorbeeld onderwijsassistenten ook zorgpersoneel werkt. Ook bij het onderwijzend personeel zijn er verschillen. In het praktijkonderwijs werken voornamelijk groeps- en vakleerkrachten. Zij moeten ten minste over een bevoegdheid voor leraar basisonderwijs beschikken. Docenten in het vmbo dienen een tweedegraads bevoegdheid te hebben. In het vmbo werken docenten die praktijk-

gericht onderwijs geven en docenten voor theoretisch onderwijs. Deze laatste groep geeft meestal niet uitsluitend les in het vmbo, maar ook vaak op het havo en vwo.

Beide onderwijssoorten verschillen in termen van arbeidsmarkt en personele inzet niet alleen van elkaar maar ook van het overige voortgezet onderwijs. Wat de uitwerking is van deze verschillen op de arbeidsmarkt is onbekend. Vanuit verschillende bronnen is wel iets bekend over de arbeidsmarkt van het vmbo en het praktijkonderwijs, maar er zijn geen gedetailleerde gegevens beschikbaar over de verschillen binnen het vmbo. Ook over bijvoorbeeld de motieven van docenten om specifiek in het vmbo of het praktijkonderwijs te werken, is niets bekend.

Wat is wel bekend uit eerder onderzoek? Over de vacatures in het vmbo en praktijkonderwijs is bekend dat deze moeilijker te vervullen zijn dan andere vacatures in het voortgezet onderwijs. Uit de Arbeidsmarktbarometer Voortgezet Onderwijs over het derde kwartaal van 2003, waarin de start van het schooljaar valt (F.E.M. Berndsen en C.T.A. van Bergen, 2004), weten we dat het vmbo en het praktijkonderwijs veel meer knelpunten ondervinden dan andere schooltypen. De vacatureproblematiek van het vmbo doet zich voornamelijk voor op zelfstandige vmbo's. Ook op scholen voor praktijkonderwijs is de vacatureproblematiek veel groter dan op andere scholen in het voortgezet onderwijs. Bovendien blijkt dat de uitstroom van personeel uit zelfstandige vmbo-scholen hoger ligt dan gemiddeld (F.E.M. Berndsen, E. Hello, M. Gemmeke en M. de Weerd, 2004). De jaarlijkse uitstroom onder onderwijzend personeel uit het voortgezet onderwijs was in 2001 iets meer dan zeven procent. De uitstroom uit praktijkonderwijs lag ook rond dit gemiddelde, terwijl de uitstroom op de zelfstandige vmbo's op 8,5 procent lag. Met uitzondering van 2000 is in de periode 1997 tot en met 2001 elk jaar de uitstroom van personeel uit zelfstandige vmbo-scholen hoger dan op andere schooltypen. De uitstroom op zelfstandige vmbo-scholen is dus relatief hoog, terwijl de vacatureproblematiek op deze scholen ook groot is.

Uit de al eerder genoemde Arbeidsmarktbarometer zijn de redenen bekend waarom een vacature ontstaat. Het blijkt dat bijna 15 procent van de vacatures die in het derde kwartaal van 2003 is ontstaan op zelfstandige vmbo-scholen, is veroorzaakt door *vertrek* uit het onderwijs. Op andere schooltypen ligt dit percentage lager en rond het gemiddelde, vijf procent. Over de motieven om het onderwijs te verlaten is bekend dat bijna de helft van de leraren vertrekt vanwege een reden die geheel binnen het onderwijs is gelegen, zoals bijvoor-

beeld het gebrek aan loopbaanmogelijkheden of onvrede met het management (J.F.M. de Jonge en J.A. de Muijnck, 2002). Niet uit te sluiten is dat de vertrekredenen van personeel uit de vmbo-sector nog sterker verband houden met het onderwijs zelf. Uit bovengenoemde onderzoeken is echter weinig bekend over de specifieke situatie op het vmbo en in praktijkonderwijs.

Kortom, hoewel bekend is dat met name scholen voor vmbo en voor praktijkonderwijs relatief veel problemen ondervinden bij het vervullen van vacatures, is er weinig bekend over de ontstaansredenen van deze vacatures, de motivatie en tevredenheid van het personeel en de achtergronden van het personeel dat in dit onderwijs werkt.

1.2 Onderzoeksvragen

Het onderzoek moet meer inzicht geven in de arbeidsmarkt van het vmbo en het praktijkonderwijs dan er momenteel is. Het doel van het onderzoek is tweeledig. In de eerste plaats moet de arbeidsmarkt van het aan het primaire proces gerelateerde personeel in het vmbo en het praktijkonderwijs in kaart gebracht worden. In de tweede plaats moet het onderzoek een beeld geven van wat voor soort leraren, docenten en onderwijsondersteunend personeel in het vmbo en praktijkonderwijs werkt en waar zij vandaan komen. Op grond daarvan zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

Aanstelling en bevoegdheid

- 1 Hoeveel onderwijzend personeel en hoeveel onderwijsondersteunend personeel werkt in het praktijkonderwijs? Hoeveel onderwijzend personeel en onderwijsondersteunend personeel werkt in het vmbo? Hoe is dat verdeeld naar leerwegen en vakgebieden (algemeen vormende, theoretische en beroepsgerichte vakken)?
- 2 Met welk type ondersteunend personeel wordt in het vmbo en het praktijkonderwijs gewerkt (bijvoorbeeld instructeurs, leraarondersteuners)?
- 3 Is het onderwijsgevend personeel dat in het vmbo en het praktijkonderwijs werkzaam is, ook in het havo/vwo werkzaam? Zo ja, voor welk deel van hun aanstelling?
- 4 Welk deel van het onderwijsgevende personeel in het vmbo/praktijkonderwijs heeft een bevoegdheid om les te geven?

Herkomst en motivatie

- 5 Wat is de herkomst van het onderwijsgevend en onderwijsondersteunend personeel dat in deze functies werkzaam is? Wat is hun opleidingsachtergrond en arbeidsverleden? Uit welke sectoren en banen zijn eventuele zij-instromers afkomstig? Op welk functie-niveau waren deze zij-instromers in de vorige baan werkzaam?
- 6 Wat waren en zijn de motieven van onderwijsgevend en onderwijs-ondersteunend personeel om in het vmbo/praktijkonderwijs te gaan werken?

Verschillen

- 7 Zijn er verschillen in de herkomst en motieven naar persoons-kenmerken (leeftijd, geslacht en etniciteit)?
- 8 Zijn er verschillen in de herkomst en motieven naar baan-kenmerken, zoals het schooltype (vmbo, praktijkonderwijs of lwoo), het type vak (avo-vakken, theoretische vakken of praktijk-vakken) of de soort school (percentage cumi-leerlingen, grootte van de school, wel of geen onderdeel van een scholengemeenschap of roc) en dergelijke?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksopzet beschreven en wordt inge-gaan op de respons en representativiteit van het onderzoek. In de hoofdstukken daarna worden de resultaten besproken. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de totale personeelsaantallen op de scholen die meegedaan hebben aan het onderzoek. In hoofdstuk 4 wordt de arbeidsmarkt van het onderwijzend personeel op het vmbo en prak-tijkonderwijs besproken en in hoofdstuk 5 wordt de arbeidsmarkt voor het onderwijsondersteunend personeel beschreven. Tot slot wordt in hoofdstuk 6 aan de hand van een aantal stellingen de mening van het personeel weergegeven over het werken in het vmbo en/of praktijkonderwijs.

2

Onderzoeksopzet

2.1 Opzet

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van een schriftelijke vragenlijst onder personeel op scholen voor vmbo en praktijkonderwijs. Daarnaast zijn directies van die scholen met een elektronische vragenlijst benaderd voor het leveren van personeelsinformatie op schoolniveau. Er is dus sprake van een getrapte steekproef. Eerst is een steekproef van scholen getrokken. Vervolgens is uit het personeel op een vmbo-afdeling en/of in het praktijkonderwijs op deze scholen een tweede steekproef van personen getrokken.

De dataverzameling bestaat uit drie onderdelen:

- Een *voorrunde* waarin 200 scholen met een vmbo-afdeling of met praktijkonderwijs geworven zijn voor deelname aan onderzoek.
- Verzameling van *personeelsinformatie* via een schriftelijke enquête onder onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel op deze scholen (bij een steekproef van 6000 personeelsleden).
- Verzamelen van *schoolinformatie* via een elektronische vragenlijst (bij de steekproef van 200 scholen).

Voorronde: werving 200 scholen voor deelname

Het doel van de voorronde was om 200 scholen te vinden die bereid zouden zijn om mee te werken aan het onderzoek. Deze 200 scholen zouden een redelijke afspiegeling moeten zijn van de verschillende schooltypen met één of meer vmbo-afdelingen en/of praktijkonderwijs. Daarbij is erop gelet dat er in elk geval voldoende scholen voor praktijkonderwijs benaderd werden. Over deze groep scholen moeten in het onderzoek immers apart uitspraken gedaan kunnen worden. Verder zijn alle scholen benaderd die onderdeel uitmaken van een roc. Dit is een aparte groep scholen die we graag in onze steekproef zouden hebben. Het was moeilijk de scholen te bereiken en/of over te halen mee te werken aan het onderzoek.

De scholen zijn telefonisch benaderd. Meestal is gevraagd naar de directeur of de coördinator vmbo (afhankelijk van het schooltype). Tijdens de gesprekken is het onderzoek toegelicht en is het belang voor het vmbo en praktijkonderwijs benadrukt. Verder is uitgelegd dat we op zoek waren naar een contactpersoon, die ons kon helpen bij het onderzoek door vragenlijsten onder het personeel te verspreiden en door een (kort) vragenlijstje voor ons in te vullen. Wanneer de school wilde meewerken aan het onderzoek is de naam en het e-mailadres van de contactpersoon genoteerd. Uiteindelijk hebben

we 204 scholen bereid gevonden om mee te werken aan het onderzoek.

In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van de totale aantallen scholen met een vmbo-afdeling en/of praktijkonderwijs, op basis van de meest recente leerlingtelling (start schooljaar 2003-2004), en het aantal scholen dat heeft aangegeven mee te willen werken aan het onderzoek.

Tabel 2.1 Verdeling schooltype in Nederland en in de steekproef (vmbo en praktijkonderwijs)

	Nederland		Steekproef	
	Aantal	%	Aantal	%
Praktijkonderwijs (PRO)	111	18,8	58	28,4
Lwoo*/vmbo/vmbo-TL**/PRO	65	11,0	30	14,7
vmbo-TL	19	3,2	5	2,5
Lwoo/vmbo/vmbo-TL/havo	6	1,0	1	0,5
Lwoo/vmbo/vmbo-TL/havo/ vwo	229	38,8	51	25,0
vmbo-TL /havo/vwo	108	18,3	53	26,0
PRO/Lwoo/vmbo/vmbo-TL/ havo/vwo	52	8,8	6	2,9
Totaal	590 ***	100,0	204 ****	100,0

* Leerwegondersteunend onderwijs (onderdeel van het vmbo).

** Dit zijn vmbo-afdelingen die de theoretische leerweg aanbieden, voorheen de mavo.

*** Van deze scholen zijn er 7 onderdeel van een roc en 7 andere maken onderdeel uit van een vakschool.

**** Hier zit één school bij die onderdeel uitmaakt van een roc en één maakt onderdeel uit van een vakschool.

Uit de tabel blijkt dat de scholen in de steekproef een ruime spreiding op schoolniveau laten zien. Er zitten relatief veel scholen voor praktijkonderwijs in de steekproef, zodat we over deze groep apart ook uitspraken kunnen doen. De telefonische voorronde heeft plaatsgevonden in maart (week 11 tot en met week 13).

Dataverzameling personeelsinformatie

De informatie die we bij het personeel zouden verzamelen, had vooral betrekking op de huidige functie, het vakgebied, het niveau en de bevoegdheid, het opleidings- en arbeidsverleden, de motivatie en toekomstverwachtingen en een aantal achtergrondkenmerken. Er is een schriftelijke vragenlijst gemaakt van negen pagina's, waarin deze onderwerpen aan de orde komen. In de vragenlijst is ook nog een aantal stellingen opgenomen, die ingaan op het werk in het vmbo/praktijkonderwijs. Voor onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel is dezelfde vragenlijst opgesteld.

De vragenlijsten zijn onder het personeel verspreid door de contactpersonen op de scholen. Afhankelijk van het aantal leerlingen op school zijn er pakketjes van 20, 30 en 40 vragenlijsten gemaakt en verstuurd.¹ In totaal zijn er 6017 vragenlijsten verstuurd.

Bij de vragenlijsten hebben we een brief voor de contactpersoon gevoegd. Hierin is uitgelegd dat de vragenlijst bedoeld is voor personeel dat in het vmbo en/of praktijkonderwijs werkt. Er is toegelicht hoeveel brieven er onder het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel verspreid moeten worden (verhouding 3:1) en onder welk onderwijsondersteunend personeel deze vragenlijst verspreid moet worden (onderwijsassistenten of klassenassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs). Er is uitgelegd dat de vragenlijsten willekeurig onder het personeel verspreid moesten worden, maar er is geen specifieke uitdeelinstructie gegeven. Tot slot is bij de contactpersonen de mailing van het vragenlijstje over de personeelsinformatie op schoolniveau aangekondigd. De pakketten zijn eind maart/begin april (week 14) naar de scholen gestuurd. De respondenten hadden drie weken de tijd om de vragenlijst in te vullen en terug te sturen.

Dataverzameling schoolinformatie

Een week nadat de pakketten naar de scholen zijn gestuurd, hebben we de contactpersonen via de mail benaderd. In die mail hebben we gevraagd of zij in een bijgevoegd Excel-bestand de personeelsaantallen bij hen op school wilden invullen. Er is gevraagd naar de totale personeelsaantallen op school, de aantallen in het praktijkonderwijs en de aantallen in het vmbo. Bij de aantallen is ook steeds gevraagd naar het bijbehorende aantal fte. De cijfers zijn apart voor het onderwijzend en onderwijsondersteunende personeel gevraagd. Verder zijn er nog wat uitsplitsingen naar functie gevraagd.

Deze gegevens waren in de eerste plaats nodig om uiteindelijk op basis van de steekproefinformatie een schatting te kunnen maken van de totale aantallen personeel in het vmbo en in het praktijkonderwijs en van de soorten onderwijsondersteunend personeel. Daarnaast geven deze gegevens een beeld van de arbeidsmarkt op de scholen in de steekproef.

Aanvankelijk viel de respons op deze vragenlijst wat tegen. Daarom is er na twee weken via de mail een rappel verstuurd naar de scholen

1 Een aantal contactpersonen had een specifiek aantal vragenlijsten opgegeven dat zij wilden verspreiden onder het personeel. Uiteraard is daar rekening mee gehouden bij de verzending.

waarvan we nog geen informatie hadden ontvangen. Drie weken daarna is er nogmaals een rappel verstuurd.

2.2 Respons en representativiteit

In deze paragraaf wordt eerst ingegaan op de respons op de schriftelijke vragenlijst en de elektronische vragenlijst (Excellformulier). Daarna gaan we in op de representativiteit van de steekproef.

Respons

Na de verzending van de vragenlijsten en de mail, hebben zestien scholen aangegeven alsnog niet mee te willen werken aan het onderzoek. Zij wilden de vragenlijsten bij nader inzien toch niet uitdelen. Uiteindelijk hebben we 2013 ingevulde vragenlijsten² van 165 scholen retour gekregen en van 115 scholen hebben we informatie over de personeelsaantallen ontvangen.³ Van een fors aantal scholen (ruim 20) heeft dus niemand de vragenlijst teruggestuurd. Het responspercentage van de vragenlijsten onder het personeel is 33,5 procent (2013 van de 6017). Het responspercentage varieert sterk tussen scholen: van 0 procent tot 95 procent. Van de helft van de responderende scholen is meer dan 40 procent van de vragenlijsten teruggestuurd en van een kwart van de scholen is meer dan de helft teruggekomen.

In tabel 2.2 wordt een uitsplitsing gegeven van het schooltype van de scholen waarvan vragenlijsten zijn teruggekomen en van de scholen waarnaar vragenlijsten gestuurd zijn (dit zijn dezelfde aantallen als in tabel 2.1). Hieruit blijkt dat vmbo-scholen die alléén onderwijs in de theoretische leerweg geven (voorheen de categorale mavo's), uiteindelijk niet hebben meegewerkt aan het onderzoek. Scholen van de overige schooltypen hebben ongeveer in gelijke mate gerespondeerd, het responspercentage ligt hier rond 80 procent.

2 In de analyses is een selectie gemaakt van het onderwijsondersteunend personeel dat direct betrokken is bij het primaire proces, de onderwijsassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs. Van het onderwijzend personeel zijn wel alle respondenten meegenomen in de analyses.

3 Na de sluitingsdatum zijn nog ongeveer 100 vragenlijsten binnengekomen. Deze hebben we niet meer kunnen verwerken. Er zijn ook nog elf ingevulde Excelbestanden binnengekomen. Deze hebben we niet meer kunnen gebruiken voor de responsanalyses, maar wel voor de analyses in hoofdstuk 3.

Tabel 2.2 Verdeling schooltype responderende scholen

	Verstuurd	Respons	Responspercentage
Praktijkonderwijs (pro)	58	51	87,9
Lwoo/vmbo/vmbo-tl/pro	30	26	86,7
Vmbo-tl	5		0
Lwoo/vmbo/vmbo-tl/havo	1	1	100,0
Lwoo/vmbo/vmbo-tl/havo/vwo	51	43	84,3
Vmbo-tl/havo/vwo	53	39	73,6
Pro/lwoo/vmbo/vmbo-tl/havo/ vwo	6	5	83,3
Totaal	204	165 *	80,9

* Hier zit één school bij die onderdeel uitmaakt van een roc, één maakt onderdeel uit van een vakschool.

Representativiteit

De representativiteit is op twee niveaus bekeken. Ten eerste wilden we weten of de scholen die hebben meegewerkt aan het onderzoek een representatieve afspiegeling vormen van de scholen voor vmbo en praktijkonderwijs in Nederland. Daarnaast wilden we weten of het personeel dat de vragenlijst heeft ingevuld een representatieve afspiegeling vormt van het personeel dat werkzaam is op de scholen die zijn aangeschreven.

Om de representativiteit van de scholen te toetsen, zijn de responderende scholen vergeleken met alle vmbo-scholen en scholen voor praktijkonderwijs in Nederland. Er is gekeken of de scholen vaker of minder vaak in één van de vier grote steden stonden, er is naar de regio waarin de school ligt gekeken en er is gekeken naar het schooltype.

Bij deze vergelijking bleek het percentage scholen in de grote steden in de respons vergelijkbaar met het percentage in de populatie. Hetzelfde gold voor de verdeling van de scholen over de vier regio's in Nederland: de verdeling in de respons is vergelijkbaar met die in de populatie.

Tijdens de samenstelling van de steekproef is er rekening mee gehouden dat er genoeg scholen voor het praktijkonderwijs benaderd zouden worden. De steekproef is dus niet representatief naar de verhouding vmbo en praktijkonderwijs. Er zitten relatief veel scholen voor praktijkonderwijs in de steekproef. Omdat de analyses apart voor het vmbo en praktijkonderwijs gedaan zijn, is dat geen probleem.

Naast een vertekening op schoolniveau kan er uiteraard nog sprake zijn van een vertekening op werknemerniveau. Er zijn 101 scholen waarvan vragenlijsten van het personeel zijn teruggekomen én waarvan bruikbare personeelsaantallen bekend zijn. Deze scholen zijn

gebruikt voor de representativiteitsanalyses. Voor het toetsen van de representativiteit is het percentage onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel dat de vragenlijst heeft teruggestuurd, vergeleken met het totaal aantal onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel binnen het vmbo en praktijkonderwijs op deze scholen. Deze verdeling wordt weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 2.3 Aantal onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel onder respondenten en in totaal, op 101 scholen

	Respons		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%
Onderwijzend personeel	990	85,3	5166	83,4
Onderwijsondersteunend personeel	171	14,7	1029	16,6
Totaal	1161	100,0	6195	100,0

Uit de tabel blijkt dat de verdeling onder de respondenten weinig afwijkt van de verdeling onder het totale personeel op de betreffende scholen. Er is daarom geen reden om de steekproef te wegen naar functie.

Tot slot is de respons vergeleken op het soort vak dat leraren in het vmbo geven. In tabel 2.4 wordt deze verdeling weergegeven.

Tabel 2.4 Aantal docenten in theoretische en beroepsgerichte vakken in de respons en totaal, op 61 scholen

	Respons*		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%
Theoretisch	527	78,0	2491	65,5
Beroepsgericht	149	22,0	1311	34,5
Totaal	676	100,0	3802	100,0

* De indeling in theoretische en beroepsgerichte vakken wordt toegelicht in de eerste voetnoot in hoofdstuk 4.

Het blijkt dat leraren in het vmbo die een algemeen vak geven, zijn oververtegenwoordigd in de respons. Dit terwijl degenen die beroepsgerichte vakken geven, zijn ondervertegenwoordigd. We hebben slechts van 61 scholen informatie over het aantal theoretische en/of beroepsgerichte docenten op school. Dit is helaas erg weinig om de respons te kunnen wegen naar vakgebied. Belangrijker is nog dat de respondenten vaak geen of weinig inzicht hadden in deze informatie over hun personeel of de informatie maar voor een deel konden leveren. Er is dus onvoldoende nauwkeurige informatie over de verdeling van het personeel over de theoretische en beroepsgerichte vakken op scholen. Daarom is besloten om de analyses onder onderwijzend personeel in het vmbo in hoofdstuk 4 uit te splitsen naar theoretisch en beroepsgericht vakgebied.

3

**Personeelsaantallen
in vmbo en
praktijkonderwijs**

Een onderdeel van het onderzoek was het verzamelen van informatie over de personeelsaantallen en formatieomvang op school. Dit is gedaan via de mail: de contactpersonen hebben van ons een Excelbestandje⁴ ontvangen met de vraag hierin de personeelsaantallen op school aan te geven. Van de 204 scholen die wij hebben gemaïld, hebben 126 scholen informatie opgestuurd. Dat is een responspercentage van 61,8 procent.

Veel contactpersonen gaven aan geen volledige informatie te kunnen geven. Veelal ontbreekt de informatie over de formatieomvang en er waren contactpersonen die alleen informatie op het centrale schoolniveau konden geven of juist alleen op afdelingsniveau. Waar dit mogelijk was, is die informatie alsnog door ons afgeleid of gecorrigeerd.⁵ Doordat de contactpersonen niet altijd in staat waren de gevraagde informatie te leveren, zullen de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers dus steeds betrekking hebben op een deel van de 126 scholen die hebben meegewerkt.

In dit hoofdstuk worden de personeelsaantallen en formatieomvang in het vmbo en het praktijkonderwijs gepresenteerd. Hierbij zal steeds het totale aantal scholen genoemd worden waarop de informatie betrekking heeft. In de eerste paragraaf zal ingegaan worden op de totaalsituatie op scholen met een vmbo-afdeling en/of praktijkonderwijs. De tweede paragraaf gaat in op de situatie in het vmbo en in de derde paragraaf gaan we in op de situatie in het praktijkonderwijs. Tot slot zullen we in de laatste paragraaf ingaan op de verdeling van mannen en vrouwen en de verdeling over de verschillende leeftijdscategorieën in de steekproef.

3.1 Totale personeelsaantallen en formatieomvang

In tabel 3.1 wordt een overzicht gegeven van het gemiddeld aantal docenten en het bijbehorende aantal fte, uitgesplitst naar schooltype.

⁴ Zie bijlage 2.

⁵ Er was bijvoorbeeld een school waar de informatie van de totale school ontbrak, waar alleen de theoretische leerweg in het vmbo gegeven werd; de aantallen op schoolniveau zijn hier dus gelijk aan de aantallen binnen het vmbo. Een andere correctie die is toegepast, heeft te maken met de formatieomvang. Wanneer de formatieomvang (aanzienlijk) groter was dan het personeelsaantal, is deze informatie verwijderd.

Ook wordt het aantal scholen gepresenteerd waarop deze informatie is gebaseerd. In tabel 3.2 wordt een vergelijkbaar overzicht gegeven, maar dan voor het onderwijsondersteunend personeel.

Tabel 3.1 Personeelsaantallen en formatieomvang docenten

	Personeelsaantallen		Formatieomvang (fte)	
	gemiddeld	N	gemiddeld	N
Praktijkonderwijs	27	13	22,02	11
Vmbo (en evt. pro)	72	13	58,63	12
Brede scholengemeenschappen	109	15	82,96	14
Vmbo-tl/havo/vwo	86	23	61,03	18
Totaal	77	64	58,29	55

Tabel 3.2 Personeelsaantallen en formatieomvang onderwijsondersteunend personeel

	Personeelsaantallen		Formatieomvang (fte)	
	gemiddeld	N	gemiddeld	N
Praktijkonderwijs	6	11	4,23	11
Vmbo (en evt. pro)	11	11	7,47	10
Brede scholengemeenschappen	26	15	15,58	13
Vmbo-tl/havo/vwo	22	22	13,56	18
Totaal	18	59	10,92	52

Uit de tabellen blijkt dat er op de scholen in de steekproef in totaal gemiddeld 77 leerkrachten werkzaam zijn en 18 mensen met een onderwijsondersteunende functie. Op scholen met veel verschillende onderwijsvormen (grote scholen) liggen deze gemiddelden uiteraard hoger. De verdeling van de gemiddelde formatieomvang over verschillende schooltypen is vergelijkbaar. Uit de Kerncijfers 1998 – 2002 van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap en het SBO Jaarboek 2003 blijkt dat een school voor voortgezet onderwijs in 2002 gemiddeld 140 personeelsleden in dienst had, gemiddeld 104 leerkrachten en 30 onderwijsondersteunende personeelsleden. De aantallen personeelsleden op de scholen in de steekproef liggen lager, omdat er veel scholen voor praktijkonderwijs in de steekproef zitten. De verhouding tussen het gemiddeld aantal leerkrachten en onderwijsondersteunend personeel is echter vergelijkbaar.

In de gehele sector voor het voortgezet onderwijs is de verhouding tussen onderwijsondersteunend en onderwijzend personeel in 2002 1 : 5,2 (SBO Jaarboek 2003). In onze steekproef is de verhouding tussen het aantal onderwijsondersteunende⁶ en onderwijzende personeelsleden gemiddeld 1 : 4,4. In het praktijkonderwijs is er echter relatief meer onderwijsondersteunend personeel werkzaam en is die verhouding 1 : 3. Deze cijfers worden weergegeven in tabel 3.3.

Tabel 3.3 Verhouding onderwijsondersteunend : onderwijzend personeel

	Gehele school*		VMBO		pro	
	verhouding	N	verhouding	N	verhouding	N
Personeelsaantallen	1 : 4,4	58	1 : 4,5	56	1 : 3	45

* Hier gaat het om de gehele school, dus niet alleen de vmbo-afdelingen en het praktijkonderwijs, maar ook de andere onderwijssoorten.

Uit dit onderzoek blijkt dus dat deze verhouding op de scholen voor vmbo en/of praktijkonderwijs iets anders ligt dan in het voortgezet onderwijs in geheel: er zijn meer personen werkzaam met een onderwijsondersteunende functie dan in de gehele sector, terwijl de formatieomvang van het onderwijsondersteunend personeel kleiner is.⁷ Dit is een opvallend resultaat. Waarschijnlijk zijn er in het vmbo en/of praktijkonderwijs meer kleine dienstverbanden onder het onderwijsondersteunend personeel. Dit heeft te maken met het type onderwijsondersteunend personeel dat in het vmbo en/of praktijkonderwijs werkzaam is. Specialistische functies als logopedist, psycholoog en orthopedagoog komen veel voor op deze scholen, voor meestal maar een paar uur per week.

3.2 Personeelsaantallen en formatieomvang in het vmbo

In de voorgaande paragraaf hebben we al gezien dat er in het vmbo voor elke vijf leraren ruim één onderwijsondersteunend personeelslid in dienst is. We hebben ook de beschikking over een uitsplitsing naar specifieke functies in het vmbo. Uit de analyses blijkt dat er in de steekproef in het vmbo meer docenten in de theoretische vakken werkzaam zijn dan in de beroepsgerichte vakken, maar dat de formatieomvang ongeveer gelijk is voor beide groepen. Kennelijk zijn er binnen de

6 Hier is gevraagd naar het totaal aan onderwijsondersteunend personeel, dus niet alleen personeel dat bij het primaire proces betrokken is.

7 Dit is niet opgenomen in de tabel.

theoretische vakken meer mensen met een kleinere aanstelling. In de personeelsaantallen en formatieomvang is grote variatie tussen de scholen.

Uitgesplitst naar schooltype, zijn er op de brede scholengemeenschappen relatief wat minder leraren werkzaam in de theoretische vakken, terwijl op de scholen met alleen maar vmbo-afdelingen (en eventueel praktijkonderwijs) relatief veel personeel in de theoretische vakken werkzaam is. In deze laatste categorie zitten ook de scholen voor de theoretische leerweg in het vmbo (de voormalige mavo). Hier worden helemaal geen beroepsgerichte vakken gegeven. Ook hier zijn de variaties tussen scholen groot.

Van het onderwijsondersteunend personeel hebben we ook informatie over specifieke functies. Hieruit blijkt dat de scholen in de steekproef nauwelijks instructeurs in dienst hebben. De meeste scholen hebben vooral onderwijsassistenten/klassenassistenten en/of technisch-onderwijsassistenten in dienst en het aantal ontloopt elkaar niet veel (gemiddeld respectievelijk 2,6 en 3,0 per school).

Uit het SBO Jaarboek 2003 blijkt dat in de gehele sector onderwijs ongeveer vijf keer zoveel technisch-onderwijsassistenten werken als onderwijs- of klassenassistenten, terwijl de aantallen op de scholen in de steekproef ongeveer gelijk zijn. Dit betekent dat de technisch-onderwijsassistenten dus niet zozeer in het vmbo werkzaam zijn, maar waarschijnlijk vooral in het havo en het vwo.

3.3 Personeelsaantallen en formatieomvang in het praktijkonderwijs

Het onderwijsgevend personeel in het praktijkonderwijs is over het algemeen óf als groepsleerkracht werkzaam óf als vakleerkracht. Gemiddeld zijn er op de scholen in de steekproef meer groepsleerkrachten dan vakleerkrachten werkzaam. Ook de formatieomvang van de groepsleerkrachten is groter dan die van de vakleerkrachten. Dit blijkt ook wanneer we de verhouding tussen het aantal groeps- en vakleerkrachten per school bekijken, alleen is die verhouding nog wat extremer: gemiddeld zijn er drie keer zoveel groepsleerkrachten werkzaam op een school voor praktijkonderwijs ($N = 39$) als vakleerkrachten. Ook hier is de variatie tussen de scholen erg groot.

Verder beschikken we over de specifieke functies van het onderwijsondersteunend personeel. Uit paragraaf 3.1 bleek dat er in het praktijkonderwijs meer mensen werkzaam zijn in onderwijsondersteunende functies dan in het vmbo. In het praktijkonderwijs in de steekproef zijn met name onderwijsassistenten/klassenassistenten en

technisch-onderwijsassistenten werkzaam (respectievelijk gemiddeld 3,6 en 3,2 per school). Ook binnen het praktijkonderwijs zijn er weinig scholen die instructeurs in dienst hebben. De gemiddelde formatieomvang voor onderwijsassistenten/klassenassistenten en technisch-onderwijsassistenten is ongeveer even groot. In vergelijking met het voortgezet onderwijs in totaal zijn er, net als in het vmbo, relatief veel onderwijs- of klassenassistenten in het praktijkonderwijs werkzaam.

3.4 Leeftijd en geslacht van de respondenten

In bijlage 1 wordt een overzicht gegeven van een aantal achtergrondkenmerken van de respondenten in de steekproef. Op de verdeling over geslacht en leeftijd gaan we hier wat dieper in. De informatie over leeftijd en geslacht die we hier gebruiken, is informatie die de respondenten zelf hebben ingevuld in de vragenlijst. Net als in de analyses in hoofdstuk 5 en 6 is er onder het onderwijsondersteunend personeel een selectie gemaakt van de onderwijsassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs. Ruim de helft van de respondenten (56%) in onze steekproef is man. De meeste respondenten zijn tussen de 45 en 54 jaar oud, over de andere leeftijdscategorieën zijn de respondenten ongeveer gelijk verdeeld. In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het percentage mannen en vrouwen op de verschillende soorten scholen in onze steekproef. Ter vergelijking wordt het totaalpercentage mannen en vrouwen in het voortgezet onderwijs ook in de tabel gepresenteerd (SBO Jaarboek 2003).

Tabel 3.4 Mannen en vrouwen in steekproef en in voortgezet onderwijs totaal, percentages

	Mannen	Vrouwen	Aantal
Praktijkonderwijs	50,8	49,2	307
VMBO (en eventueel praktijkonderwijs)	60,3	39,7	300
Brede scholengemeenschappen	57,1	42,9	678
VMBO-tl/havo/vwo	55,1	44,9	465
Voortgezet onderwijs totaal (2002)	56,3	43,7	95.500

Uit de tabel blijkt dat in het voortgezet onderwijs 56 procent van het personeel man en 44 procent vrouw is. Op de scholen voor het praktijkonderwijs in onze steekproef is die verdeling anders: daar werken ongeveer evenveel mannen als vrouwen. Kennelijk werken er in het praktijkonderwijs relatief veel vrouwen. Op de scholen voor vmbo werken relatief veel mannen (60%). Op de andere scholen in de steekproef is de vertegenwoordiging van mannen en vrouwen vergelijkbaar met die in het totale voortgezet onderwijs. Kennelijk trekt

vooral het praktijkonderwijs veel vrouwelijke werknemers en het vmbo minder. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat het merendeel van de studenten dat van de pabo komt vrouw is. Veel personeel op het praktijkonderwijs is van de pabo afkomstig.

In tabel 3.5 wordt de leeftijdsverdeling van de respondenten weergegeven voor de verschillende schooltypes. Verder wordt de leeftijdsverdeling van het personeel in het voortgezet onderwijs in totaal weergegeven (SBO Jaarboek 2003).

Tabel 3.5 Leeftijdsverdeling in steekproef en in het voortgezet onderwijs totaal, percentages

	Jonger dan 35 jaar	35 - 44 jaar	45 - 54 jaar	55 jaar of ouder	Aantal
Praktijkonderwijs	26,9	20,1	41,1	12,0	309
VMBO (en eventueel praktijkonderwijs)	20,3	15,7	41,7	22,3	300
Brede scholengemeenschappen	18,3	21,5	37,7	22,5	679
VMBO-tl/havo/vwo	26,7	24,9	33,5	14,8	465
Voortgezet onderwijs totaal (2002)	19,2	23,2	37,9	19,7	95.500

Uit de tabel blijkt dat de leeftijdsverdeling op de scholen in de steekproef grofweg overeenkomt met de verdeling in de hele sector. De leeftijdsgroep van 45 tot 54 jaar is, net als in de sector, binnen alle schooltypen het grootst. Er zijn echter wel wat verschillen. Op scholen voor praktijkonderwijs is relatief weinig personeel van 55 jaar of ouder en vooral veel jonger personeel. Ook op de scholen met vmbo-tl/havo/vwo (voormalig mavo/havo/ vwo) zijn relatief weinig oudere werknemers en meer jonge personeelsleden. Het algemene beeld is dat er sprake zou zijn van een sterke vergrijzing in het vmbo. Op de scholen die meegewerkt hebben aan ons onderzoek is daarvan echter geen sprake. Ook op scholen voor praktijkonderwijs is geen sprake van vergrijzing, daar is het personeel zelfs wat aan de jonge kant, vergeleken met het totale voortgezet onderwijs. In onderstaande tabel wordt tot slot nog een uitsplitsing gemaakt van de leeftijdsverdeling van het onderwijzend personeel in het vmbo naar vakgebied: algemeen of theoretisch. Ook hier wordt ter vergelijking de verdeling in het voortgezet onderwijs totaal gegeven.

Tabel 3.6 Leeftijdsverdeling docenten vmbo in steekproef, naar vakgebied, en in het voortgezet onderwijs totaal, percentages

	Jonger dan 35 jaar	35 - 44 jaar	45 - 54 jaar	55 jaar of ouder	Aantal
Algemeen/theoretisch	23,4	21,6	37,0	18,0	1025
Beroepsgericht	17,8	17,5	38,7	26,0	269
Voortgezet onderwijs totaal (2002)	19,2	23,2	37,9	19,7	95.500

Uit de tabel blijkt dat er onder beroepsgerichte docenten inderdaad relatief veel oudere werknemers zijn. Deze groep docenten geeft binnen het voortgezet onderwijs vaak alleen op het vmbo les, terwijl docenten in de algemene vakken vaak ook op de havo en/of vwo lesgeven. Onder deze specifieke groep vmbo-docenten is dus wel sprake van enige mate van vergrijzing.

4

Docenten in het vmbo en praktijkonderwijs

4 Docenten in het vmbo en praktijkonderwijs

In dit hoofdstuk gaan we in op de arbeidsmarkt onder onderwijsgevend personeel in het vmbo en praktijkonderwijs. De resultaten worden apart voor het vmbo en praktijkonderwijs bekeken.

Bovendien maken we binnen het vmbo een uitsplitsing naar vakgebied: algemeen of beroepsgericht.⁸ In verband met de leesbaarheid is een aantal tabellen met aanvullende informatie niet in de hoofdttekst, maar in de bijlagen opgenomen (bijlage 2).

Er wordt achtereenvolgens ingegaan op het vakgebied en de bevoegdheden van de docenten, hun opleiding en arbeidsverleden en tot slot op hun motivatie voor het werk en hun toekomstplannen.

4.1 Vakgebieden en bevoegdheden

Vmbo

Leerlingen binnen het vmbo beginnen de eerste twee jaar met de basisvorming; alle leerlingen krijgen dan dezelfde vakken. Daarna kunnen ze kiezen tussen vier sectoren als oriëntatie op een eventuele vervolgopleiding en het werk dat de leerling uiteindelijk wil gaan doen. Deze sectoren zijn techniek, economie, zorg en welzijn en landbouw. Bovendien kiezen de leerlingen voor één van de vier leerwegen, variërend van theoretisch (theoretische leerweg, dit is de voormalige mavo) tot zeer praktisch (basisberoepsgerichte leerweg). Daarnaast is er voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). In tabel 4.1 wordt een overzicht gegeven van de leerwegen waarbinnen de docenten in het vmbo werkzaam zijn.

⁸ Onder de algemene vakken worden hier de talen, natuurwetenschapsvakken, wiskunde, informatica, culturele vorming, creatieve vakken en maatschappijvakken verstaan. Onder de beroepsgerichte vakken verstaan we de verzorgende vakken, economie, handel, administratieve vakken, mechanische technieken, bouwkunde, consumptieve technieken, elektrotechniek, grafische technieken, installatietechniek, motorvoertuigentechniek, scheepsbouwkunde, gezondheidskunde, huishoudkunde, omgangskunde en pedagogiek. Personeel dat zowel theoretische als beroepsgerichte vakken onderwijst, is ingedeeld bij de categorie waarin zij de meeste vakken doceren. Personeel dat evenveel theoretische als beroepsgerichte vakken geeft, is ingedeeld bij de theoretische vakken, omdat deze meestal toch de meeste tijd in beslag nemen.

Tabel 4.1 Leerwegen waarbinnen docenten in vmbo werkzaam zijn

	Aantal	%
Theoretische leerweg	849	64,2
Gemengde leerweg	244	18,4
Kaderberoepsgerichte leerweg	629	47,5
Basisberoepsgerichte leerweg	654	49,4
Algemeen, niet binnen bepaalde leerweg	68	5,1
Totaal	1323	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Duidelijk is dat docenten vaak binnen meer dan één leerweg tegelijk lesgeven. De meeste docenten geven aan binnen de theoretische leerweg les te geven. De kleinste groep geeft binnen de gemengde leerweg les (de docenten met een algemene functie laten we hier even buiten beschouwing). Dit komt in grote lijnen overeen met de verdeling van de leerlingen over de leerwegen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2003a): de theoretische leerweg is de grootste, snel gevolgd door de basisberoepsgerichte leerweg. De gemengde leerweg wordt het minst gevolgd door de leerlingen.

Doordat er verschillende leerwegen en sectoren zijn, worden er veel uiteenlopende vakken gegeven aan het vmbo. De vakken in de basisvorming zijn meer algemeen van aard, terwijl de vakken binnen een sector veel specifieker zijn. Het is ook afhankelijk van de leerweg of de vakken meer theoretisch of praktisch zijn ingericht. Ongeveer de helft van de docenten geeft niet binnen een bepaalde sector in het vmbo les en 64 procent geeft binnen de theoretische leerweg les (tabel B2.1 en tabel 4.1). Dit geeft al aan dat de docenten vaker binnen de algemene vakken lesgeven dan binnen de beroepsgerichte vakken. In onderstaande tabel geven we een overzicht van de vakken waarin de docenten in het vmbo werkzaam zijn.

Tabel 4.2 Vakgebieden waarbinnen docenten in het vmbo werkzaam zijn*

	Aantal	%
Talen	420	32,0
Maatschappijvakken	241	18,4
Wiskunde of informatica	216	16,5
Natuurwetenschapsvakken	214	16,3
Culturele vorming en creatieve vakken	172	13,1
Economie, handel, administratieve vakken	128	9,8
Verzorgende vakken	95	7,2
Beroepsoriënterende vakken	91	6,9
Gezondheidskunde	49	3,7
Huishoudkunde	39	3,0
Overig techniek	31	2,4
Mechanische technieken	23	1,8
Bouwkunde	22	1,7
Elektrotechniek	22	1,7
Motorvoertuigentechniek	14	1,1
Omgangskunde	12	0,9
Consumptieve technieken	9	0,7
Grafische technieken	5	0,4
Installatietechniek	5	0,4
Landbouwwakken	3	0,2
Pedagogiek	2	0,2
Algemeen, functie niet binnen speciaal vakgebied	108	8,2
Vakleerkracht pro	68	5,2
Groepsleerkracht pro	11	0,8
Totaal	1320	100,0**

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, zitten er mensen bij die ook nog binnen een andere onderwijssoort lesgeven.

**Om dezelfde reden tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Inderdaad blijkt dat de meeste docenten lesgeven in de algemene vakken en dan met name de talen (zie ook tabel B2.2). Van de beroepsgerichte vakken worden economie en de verzorgende vakken het meest gegeven. Wanneer de technische vakken bij elkaar genomen worden, blijkt dat deze ongeveer evenveel gegeven worden als economie en verzorging. Dit komt overeen met de Kerncijfers van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, waaruit blijkt dat de sectoren economie, verzorging en techniek in 2002 ongeveer evenveel leerlingen trekken. Overigens worden vakken als techniek, economie en verzorging ook in de basisvorming al gegeven.

Dat de algemene vakken veruit het meest gegeven worden, viel te

verwachten. Binnen de theoretische leerweg worden voornamelijk algemene vakken gegeven en uit de Kerncijfers van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap blijkt dat deze leerweg de grootste is in het vmbo (in 2002 ging ongeveer eenderde van de leerlingen in het derde leerjaar naar de theoretische leerweg). Daarnaast maken de algemene vakken ook nog een belangrijk deel uit van de basisvorming, die door alle leerlingen op het vmbo gevolgd wordt. Het is dus niet verwonderlijk dat zoveel docenten aangeven les te geven in de algemene vakken.

Zoals viel te verwachten, geeft het grootste deel van de docenten die algemene vakken geven, les in de theoretische leerweg en veel minder in de andere leerwegen. Bovendien werken deze mensen vaak niet in een specifieke sector, omdat ze veelal les zullen geven in de basisvorming. Van de docenten die beroepsgerichte vakken geven, geeft het grootste deel les in de kaderberoepsgerichte en basisberoepsgerichte leerweg. In de theoretische en gemengde leerweg worden namelijk veel minder beroepsgerichte vakken gegeven. Deze mensen werken vooral in de sectoren techniek, economie en verzorging. Dit komt ook overeen met de kerncijfers van het ministerie: de sector landbouw is veel kleiner dan de overige sectoren, die ongeveer even groot zijn.

Om les te mogen geven aan leerlingen in het vmbo hebben docenten een bevoegdheid voor het voortgezet onderwijs nodig. Deze mensen mogen aan alle vmbo-leerlingen lesgeven. Leraren met een lerarenopleiding voor het primair onderwijs zijn onder andere bevoegd om les te geven aan zorgleerlingen in het vmbo (het leerwegondersteunend onderwijs, lwoo). Voor voormalige leraren in het svo⁹ is een overgangsregeling opgesteld, zodat deze groep ook in (een deel van) het vmbo kan lesgeven (Algemene Onderwijsbond, 2003). In onze steekproef heeft driekwart van de mensen een tweedegraadsbevoegdheid en 18 procent heeft een eerstegraadsbevoegdheid voor het voortgezet onderwijs. In tabel 4.3 wordt een overzicht gegeven van de bevoegdheden en opleidingen van docenten in het vmbo. De tabel daaronder geeft weer welk deel van de docenten bevoegd, nog niet bevoegd en onbevoegd is.¹⁰

9 Svo: het voormalige speciaal voortgezet onderwijs, dat voor een deel opgegaan is in het vmbo en in praktijkonderwijs.

10 In deze tabel gaan we uit van de maximale bevoegdheid. Docenten met een eerste- of tweedegraadsbevoegdheid voor het voortgezet onderwijs vallen in de categorie 'bevoegd'. Docenten die nog in opleiding zijn (als zij-instromer of als LIO) zijn tot de nog niet bevoegde docenten gerekend. De overige bevoegdheden en opleidingen vallen hier onder 'onbevoegd'.

Tabel 4.3 Bevoegdheden en opleidingen van docenten in het vmbo

	Aantal	%
Tweedegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	988	74,8
Eerstegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	231	17,5
Bevoegdheid basisonderwijs	203	15,4
Pedagogisch didactische aantekening	106	8,0
Geen bevoegdheid, leraar in opleiding	43	3,3
Specifieke opleiding/aanvullende cursussen speciaal onderwijs	42	3,2
Geen bevoegdheid, opleiding voor zij-instromers	40	3,0
Geen bevoegdheid om andere reden	31	2,3
Geen bevoegdheid, uit beroepspraktijk	22	1,7
Overige opleidingen/cursussen, onderwijsgericht	20	1,5
Overige opleidingen/ cursussen, niet onderwijsgericht	18	1,4
Opleiding remedial teacher	8	0,6
Opleiding technisch-onderwijsassistent	3	0,2
Opleiding tot instructeur	3	0,2
Opleiding logopedie / orthopedagogie	3	0,2
Opleiding onderwijsassistent, niveau 4	1	0,1
Totaal	1321	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel 4.4 Wel en niet bevoegde docenten in het vmbo

	Aantal	%
Bevoegd	1162	88,0
Nog niet bevoegd	76	5,8
Niet bevoegd	83	6,3
Totaal	1321	100,0

In totaal heeft bijna 90 procent een bevoegdheid om les te geven in het voortgezet onderwijs, slechts een klein deel is nog niet bevoegd of onbevoegd. Uit de Nota ‘werken in het onderwijs’ van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2003b) blijkt dat in het voortgezet onderwijs ongeveer één op de zeven leraren niet volledig bevoegd is, dit is 14 procent. Verder wordt er gezegd dat in het vmbo 17 procent van de leraren on(der)bevoegd is. In onze steekproef ligt dit percentage iets lager, op 12 procent. Dit is zelfs iets lager dan de situatie in het voortgezet onderwijs in totaal. Uit de Nota ‘Werken in het onderwijs’ blijkt echter al dat verschillende bronnen andere aantallen onbevoegden in het voortgezet onderwijs noemen. De groep onbevoegden vormt een zeer divers gezelschap. Dit is personeel zonder een bevoegdheid, maar dit is ook personeel met een afgeronde lerarenopleiding dat lesgeeft in een vak waarvoor zij niet bevoegd zijn. Deze laatste groep wordt in de Nota ‘Werken in

het onderwijs' tot de 'niet volledig bevoegden' gerekend. In ons onderzoek vallen deze mensen echter in de categorie 'bevoegd'. Deze mensen hebben namelijk een opleiding op het juiste niveau afgerond en zijn dus bevoegd om les te geven op het betreffende onderwijs. Van hen is niet bekend of zij eventueel in een ander vak lesgeven. Dit verklaart in elk geval voor een deel waarom het percentage on(der)bevoegden in dit onderzoek relatief laag ligt.

Er zijn nogal wat docenten in het vmbo met een bevoegdheid om les te geven in het basisonderwijs (15%). Een groot deel van deze docenten (driekwart) heeft echter ook een bevoegdheid om in het voortgezet onderwijs les te geven. De overigen hebben vaak een opleiding of aanvullende cursus voor het speciaal onderwijs gevolgd. Van de docenten die geen bevoegdheid voor het voortgezet onderwijs hebben, heeft de helft een bevoegdheid voor het basisonderwijs. Verder hebben deze docenten aanvullende cursussen voor het speciaal onderwijs gevolgd, om een andere reden geen bevoegdheid of ze hebben een pedagogisch didactische aantekening. Deze docenten kunnen als gevolg van de overgangsregeling van bevoegdheden ten gevolge van de omzetting van het svo, wel degelijk bevoegd zijn om les te geven in het vmbo.

Het valt op dat docenten die naast het vmbo ook op de havo of het vwo werkzaam zijn, nauwelijks vaker bevoegd zijn dan alle docenten in het vmbo. Het aantal docenten met een tweedegraadsbevoegdheid is vergelijkbaar (73%). Er zijn wel meer docenten met een eerste-graadsbevoegdheid (29% tegenover 18% onder alle leraren in het vmbo). In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de bevoegdheden van leraren in het vmbo, uitgesplitst naar het aantal jaar dat zij al in het vmbo (of praktijkonderwijs) werkzaam zijn.

Tabel 4.5 Bevoegdheden van docenten en aantal jaar werkzaam in vmbo

	Bevoegd		Nog niet bevoegd		Onbevoegd		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Sinds een jaar of korter	51	4,4	27	36,0	5	6,0	83	6,3
Sinds 2 of 3 jaar	140	12,1	33	44,0	29	34,9	202	15,4
Sinds 4 of 5 jaar	117	10,1	7	9,3	11	13,3	135	10,3
6 - 10 Jaar	183	15,8	6	8,0	4	4,8	193	14,7
11 - 15 Jaar	125	10,8	1	1,3	7	8,4	133	10,1
16 - 20 Jaar	84	7,3	1	1,3	6	7,2	91	6,9
21 - 30 Jaar	316	27,3	0	0,0	19	22,9	335	25,5
Meer dan 30 jaar	141	12,2	0	0,0	2	2,4	143	10,9
Totaal	1157	100,0	75	100,0	83	100,0	1315	100,0

Het blijkt dat van de docenten die nog niet bevoegd zijn, de meesten drie jaar of korter in het vmbo of praktijkonderwijs werken. Ook van de onbevoegde docenten zijn er veel nog niet lang in dienst, onder bevoegde docenten is dit niet het geval. Dat dit percentage onder docenten die nog niet bevoegd zijn zoveel hoger ligt, komt doordat deze mensen bezig zijn hun bevoegdheid te halen en daardoor sinds kort in het vmbo werkzaam zijn.

Docenten met een bevoegdheid om les te geven in het voortgezet onderwijs geven wat vaker les in de algemene vakken. Docenten die (nog) niet bevoegd zijn, geven vaker les in de beroepsgerichte vakken. Bevoegd personeel is wat vaker in de theoretische leerweg werkzaam en onbevoegd personeel is met name vaker in de kader- en basisberoepsgerichte leerweg werkzaam (personeel dat nog niet bevoegd is, geeft ook vaker les in de theoretische leerweg). Dit komt overeen met het algemene beeld dat bestaat dat docenten in de beroepsgerichte vakken vaker direct uit de beroepspraktijk komen en (nog) niet bevoegd zijn om les te geven. Personeel dat beroepsgerichte vakken geeft, heeft vaker een pedagogisch-didactische aantekening. Hieronder zitten relatief veel docenten die lesgeven in het leerwegondersteunend onderwijs. Deze groep had voorheen, toen het leerwegondersteunend onderwijs nog onder het svo viel, geen bevoegdheid (voor het voortgezet onderwijs) nodig om les te geven. Daar was een pedagogisch-didactische aantekening voldoende.

Praktijkonderwijs

Docenten in het praktijkonderwijs zijn over het algemeen óf als groepsleerkracht werkzaam óf als vakleerkracht. In tabel 4.6 wordt aangegeven hoeveel groepsleerkrachten er zijn en in welke vakgebieden de vakleerkrachten werkzaam zijn.

Tabel 4.6 Vakgebieden waarbinnen docenten in het praktijkonderwijs werkzaam zijn*

	Aantal	%
Groepsleerkracht praktijkonderwijs	171	55,7
Beroepsoriënterende vakken	62	20,2
Culturele vorming en creatieve vakken	56	18,2
Maatschappijvakken	31	10,1
Wiskunde of informatica	29	9,4
Algemeen, functie niet binnen speciaal vakgebied	28	9,1
Talen	23	7,5
Verzorgende vakken	23	7,5
Huishoudkunde	19	6,2
Consumptieve technieken	16	5,2
Mechanische technieken	14	4,6

Vervolg tabel 4.6

	Aantal	%
Gezondheidskunde	14	4,6
Omgangskunde	14	4,6
Bouwkunde	11	3,6
Natuurwetenschapsvakken	8	2,6
Economie, handel, administratieve vakken	7	2,3
Overig techniek	5	1,6
Elektrotechniek	4	1,3
Pedagogiek	4	1,3
Landbouvvakken	4	1,3
Motorvoertuigentechniek	3	1,0
Grafische technieken	1	0,3
Installatietechniek	1	0,3
Vakleerkracht pro - niet gespecificeerd	1	0,3
Totaal	307	100,0**

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, zitten er mensen bij die ook nog binnen een andere onderwijssoort lesgeven.

**Om dezelfde reden tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Ruim de helft van de docenten in het praktijkonderwijs is als groepsleerkracht werkzaam en bijna driekwart werkt als vakleerkracht (tabel B2.3). In totaal zijn bijna alle docenten als groeps- of vakleerkracht werkzaam. Er zijn relatief veel docenten werkzaam in de beroepsoriënterende vakken (zoals bijvoorbeeld stagebegeleiding, sollicitatiebegeleiding) en in de culturele en creatieve vakken.

Om in het praktijkonderwijs te kunnen werken, zijn verschillende bewijzen van bekwaamheid mogelijk. Personeel met een bevoegdheid voor het basisonderwijs kan bijvoorbeeld in het praktijkonderwijs terecht. Ook voormalige leraren aan het svo hebben de bevoegdheid om binnen het praktijkonderwijs les te geven. Voor hen zijn overgangsregelingen opgesteld. Deze overgangsregelingen betreffen vier groepen leraren: leraren met de bevoegdheid les te geven aan geïndiceerde leerlingen, leraren met de bevoegdheid om aan alle leerlingen van het vmbo en praktijkonderwijs les te geven, leraren met de bevoegdheid les te geven in de basisvorming en de vierde groep betreft een overgangsregeling die een aanvulling is op de twee voorgaande regelingen.

Voor elk van de vier groepen zijn weer bepaalde voorwaarden opgesteld waaraan zij moeten voldoen. De Algemene Onderwijsbond heeft in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en

Wetenschap een brochure opgesteld waarin deze regelingen allemaal worden toegelicht (Algemene Onderwijsbond, 2003). In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de bevoegdheden en opleidingen van docenten in het praktijkonderwijs.

Tabel 4.7 Bevoegdheden en opleidingen van docenten in het praktijkonderwijs

	Aantal	%
Bevoegdheid basisonderwijs	184	59,9
Specifieke opleiding/aanvullende cursussen speciaal onderwijs	110	35,8
Tweedegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	100	32,6
Eerstegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	29	9,4
Pedagogisch didactische aantekening	25	8,1
Overige opleidingen/cursussen, onderwijsgericht	15	4,9
Geen bevoegdheid, leraar in opleiding	8	2,6
Geen bevoegdheid, volg opleiding voor zij-instromers	8	2,6
Geen bevoegdheid, kom uit beroepspraktijk	6	2,0
Geen bevoegdheid om andere reden	3	1,0
Overige opleidingen/cursussen, niet onderwijsgericht	3	1,0
Opleiding remedial teacher	3	1,0
Opleiding onderwijsassistent, niveau 4	1	0,3
Aanvullende cursus onderwijsassistent	1	0,3
Opleiding tot instructeur	1	0,3
Opleiding logopedie/orthopedagogie	1	0,3
Totaal	307	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

In het praktijkonderwijs heeft meer dan de helft van de docenten een bevoegdheid om les te geven in het basisonderwijs. Ongeveer eenderde heeft een specifieke opleiding gevolgd om les te geven in het speciaal onderwijs en nog eens eenderde heeft een tweedegraadsbevoegdheid voor het voortgezet onderwijs. Verder zijn er docenten met een eerstegraadsbevoegdheid en met een pedagogisch didactische aanstelling. Er zijn slechts vier leraren die naast het praktijkonderwijs ook in het havo of het vwo lesgeven. In totaal is 95 procent van de docenten in het praktijkonderwijs bevoegd om daar les te geven (tabel B2.4).¹¹ Dit is iets meer dan in het vmbo. Dit is opvallend, omdat men in de Nota ‘werken in het onderwijs’ van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zegt dat in het praktijkonderwijs 25 procent van de leraren on(der)bevoegd

¹¹ Tot bevoegde docenten zijn mensen gerekend met een bevoegdheid voor het basisonderwijs, een eerste- of tweedegraadsbevoegdheid voor het voortgezet onderwijs, een specifieke opleiding of cursus voor het speciaal onderwijs en docenten met een pedagogisch didactische aantekening.

is. Dit blijkt dus niet uit dit onderzoek. Net als bij het vmbo kan dit verschil waarschijnlijk voor een deel verklaard worden door een verschil in definitie van de term ‘onbevoegd’. In de nota van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap worden groepsleerkrachten die af en toe een vak geven, ingedeeld bij het onbevoegde personeel. Deze mensen vallen in ons onderzoek onder het bevoegde personeel: zij hebben een benodigde opleiding afgerond. Van de groepsleerkrachten heeft het merendeel de bevoegdheid om les te geven in het basisonderwijs en bijna de helft heeft een opleiding gevolgd om les te kunnen geven in het speciaal onderwijs (tabel B2.5). Onder de vakleerkrachten liggen deze percentages veel lager, maar daar is het percentage leerkrachten met een tweede-graadsbevoegdheid weer veel hoger.

4.2 Arbeidsverleden

Vmbo

Docenten in het vmbo zijn gemiddeld bijna vijftien jaar in deze onderwijssoort of het praktijkonderwijs werkzaam en zij zijn gemiddeld ruim elf jaar in hun huidige baan werkzaam (voor een uitsplitsing, zie tabel B2.6).

Wanneer we kijken naar de werkzaamheden die men voor de huidige baan heeft verricht, zijn er duidelijke verschillen tussen docenten die in de algemene vakken lesgeven en docenten van beroepsgerichte vakken. In onderstaande tabel worden deze gegevens gepresenteerd.

Tabel 4.8 Werkzaamheden van docenten in vmbo vóór huidige baan

	Algemeen / theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Hiervoor ook in vmbo/pro	385	37,8	89	33,3	487	37,1
Direct van opleiding	180	17,7	39	14,6	223	17,0
Hiervoor geen werk	40	3,9	6	2,2	46	3,5
Baan hiervoor in andere sector						
binnen onderwijs	207	20,3	30	11,2	243	18,5
Hiervoor een baan buiten						
het onderwijs	206	20,2	103	38,6	313	23,9
Totaal	1018	100,0	267	100,0	1312	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Ruim eenderde van de docenten werkte hiervoor ook in het vmbo of praktijkonderwijs en bijna een kwart van de docenten komt van buiten het onderwijs. Docenten in de beroepsgerichte vakken hadden hiervoor bijna twee keer zo vaak een baan buiten het onderwijs als docenten in de algemene vakken, terwijl docenten in de algemene

vakken vaker uit een andere onderwijssector komen. Onder de docenten die van buiten het onderwijs komen, zijn relatief veel mensen die nog niet bevoegd zijn. Dit zijn zij-instromers, leraren in opleiding en mensen uit de beroepspraktijk. Dit bevestigt het algemeen heersende beeld dat docenten in beroepsgerichte vakken vaak uit de beroepspraktijk komen en (nog) niet bevoegd zijn om les te geven. Docenten die hiervoor ook in het vmbo of praktijk-onderwijs werkten, zijn bijna allemaal wel bevoegd. Dat geldt ook voor docenten die direct van de opleiding of uit een andere onderwijssector komen.

Van de docenten die van buiten het onderwijs komen, was de helft in loondienst bij een grote organisatie (tabel B2.7). Tien procent werkte als zelfstandige en de overigen waren in loondienst bij een kleinere organisatie. De sector waaruit men afkomstig is, varieert nogal. Dit wordt geïllustreerd in onderstaande tabel.

Tabel 4.9 Arbeidssector voor huidige baan, docenten vmbo

	Algemeen / theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Delfstoffenwinning of industrie	35	17,9	15	14,9	51	16,9
Handel of horeca	34	17,3	15	14,9	51	16,9
Gezondheids- en welzijnszorg	28	14,3	19	18,8	47	15,6
Financiële of zakelijke dienstverlening	35	17,9	11	10,9	46	15,3
Overheid	19	9,7	11	10,9	30	10,0
Bouwnijverheid	8	4,1	17	16,8	26	8,6
Cultuur en overige dienstverlening	20	10,2	3	3,0	23	7,6
Vervoer en communicatie	11	5,6	2	2,0	13	4,3
Energie en waterleiding	2	1,0	5	5,0	7	2,3
Onderwijs en wetenschap	3	1,5	1	1,0	4	1,3
Landbouw en visserij	1	0,5	2	2,0	3	1,0
Totaal	196	100,0	101	100,0	301	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

De meeste docenten komen uit de delfstoffenwinning of industrie, de handel of horeca, de gezondheids- en welzijnszorg of de financiële of zakelijke dienstverlening. Docenten in de algemene en beroeps-gerichte vakken verschillen hierin wel enigszins van elkaar.

Docenten die momenteel beroepsgerichte vakken geven, werkten hiervoor vaker in de bouwnijverheid en in de gezondheids- en wel-zijnszorg dan docenten die algemene vakken geven. Dit is goed te verklaren, een aanzienlijk deel van de leerlingen in het vmbo wordt opgeleid om te gaan werken in deze sectoren. De beroepen waarin docenten voorheen werkzaam waren, lopen nogal uiteen

(tabel B2.8). Het komt het meest voor dat docenten hiervoor in het management werkzaam waren (of een eigen bedrijf hadden), een technisch of een verzorgend beroep hadden. Vooral onder de docenten in beroepsgerichte vakken zijn veel mensen die hiervoor één van bovengenoemde beroepen hadden. De docenten in algemene/theoretische vakken komen vaker uit administratieve, secretariële beroepen of de communicatie-/marketingsector.

Ruim tien procent van de docenten heeft naast hun baan in het vmbo een andere baan. De helft daarvan betreft een baan buiten het onderwijs. Meer dan de helft van deze mensen werkt als zelfstandige en de overigen zijn in loondienst.

Praktijkonderwijs

Docenten in het praktijkonderwijs zijn minder lang in deze onderwijssoort en hun baan werkzaam dan docenten in het vmbo. Gemiddeld werken docenten in het praktijkonderwijs negen jaar in hun huidige functie en werken ze ruim elf jaar in het vmbo of praktijkonderwijs. Dit is een paar jaar minder dan docenten in het vmbo. In het vmbo zijn ook meer docenten die al erg lang in hun huidige functie werkzaam zijn (tabel B2.6 en tabel B2.9). De werkzaamheden van docenten in het praktijkonderwijs vóór hun huidige baan, bestonden vaker dan bij docenten in het vmbo, uit werkzaamheden in een andere onderwijssector. In tabel 4.10 wordt een overzicht gegeven van de werkzaamheden van docenten voordat zij aan hun huidige baan begonnen.

Tabel 4.10 Werkzaamheden vóór huidige baan van docenten in praktijkonderwijs

	Aantal	%
Hiervoor ook in vmbo/pro	80	26,5
Direct van opleiding	54	17,9
Hiervoor geen werk	6	2,0
Baan hiervoor in andere sector binnen onderwijs	95	31,5
Hiervoor een baan buiten het onderwijs	67	22,2
Totaal	302	100,0

Docenten in het praktijkonderwijs komen dus vaker van buiten het vmbo of praktijkonderwijs dan docenten in het vmbo. Dit komt vooral doordat er in het praktijkonderwijs relatief veel docenten werken die hiervoor in een andere onderwijssector werkzaam waren. Het aandeel docenten dat hiervoor een baan buiten het onderwijs had, is vergelijkbaar met de situatie onder docenten in het vmbo. Net als bij het vmbo komt een deel van deze docenten uit de gezondheidszorg (tabel B2.10). Verder komen ze bij de overheid vandaan of

uit de handel of horeca. Bijna tweederde van deze docenten was in loondienst bij een grote organisatie (meer dan 100 werknemers). De beroepen die zij hiervoor uitoefenden, lopen zeer uiteen (tabel B2.11). Net als in het vmbo, heeft in het praktijkonderwijs tien procent van de docenten nog andere werkzaamheden naast die op school. Eenderde daarvan (9 docenten) heeft een baan buiten het onderwijs.

4.3 Motivatie en toekomstplannen

In deze paragraaf komt de keuze van het personeel om in het vmbo of praktijkonderwijs te gaan werken en de motivatie voor het werk aan de orde. We zullen ook ingaan op de toekomstplannen van de docenten.

Vmbo

Motivatie

Een kwart van de docenten in het vmbo geeft aan destijds een bewuste keuze voor het vmbo gemaakt te hebben, omdat zij graag in deze onderwijssoort wilden werken. Tweederde zegt echter dat men meer door een samenloop van omstandigheden in het vmbo terechtgekomen is. In tabel 4.11 wordt dit geïllustreerd, uitgesplitst naar het vakgebied waarin men lesgeeft.

Tabel 4.11 Keuze voor vmbo/praktijkonderwijs onder docenten vmbo

	Algemeen / theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Bewuste keuze	193	19,3	133	49,8	332	25,7
Samenloop van omstandigheden	717	71,6	116	43,4	849	65,7
Liever ergens anders	91	9,1	18	6,7	111	8,6
Totaal	1001	100,0	267	100,0	1292	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Uit de tabel blijkt dat er een groot verschil is tussen docenten in algemene en docenten in beroepsgerichte vakken. De eerste zijn veel vaker min of meer toevallig op het vmbo terechtgekomen, zij hadden destijds niet de nadrukkelijke wens om in dit onderwijs te gaan werken. Bij de docenten in de beroepsgerichte vakken is dit heel anders. Daar heeft destijds de helft van de docenten bewust gekozen voor werk in het vmbo. Bij een uitsplitsing naar sector blijkt dat de keuze voor het vmbo onder docenten in de sector techniek vaker een bewuste keuze is geweest en voor docenten in de sectoren economie en landbouw wat minder vaak. De sector zorg en welzijn zit daar tussenin. Verder is er een duidelijk leeftijdsverschil: oudere docenten

hebben vaker een bewuste keuze voor het vmbo gemaakt, terwijl jongere docenten vaker toevallig in het vmbo zijn terechtgekomen. Bij de vraag naar de overwegingen die destijds een rol speelden, blijken docenten in de beroepsgerichte vakken ook aanzienlijk meer overwegingen op te geven dan docenten in de algemene vakken, wat aangeeft dat zij er destijds inderdaad goed over nagedacht hebben. Een overzicht van de overwegingen wordt gegeven in tabel 4.12.

Tabel 4.12 Overwegingen bij keuze voor vmbo/praktijkonderwijs onder docenten vmbo

	Algemeen/ theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Contact leerlingen	521	53,1	148	56,3	678	53,5
Kon hier een baan vinden	505	51,4	77	29,3	598	47,2
Leerlingen vooruit helpen	358	36,5	115	43,7	478	37,7
Kennis en vaardigheden voor dit onderwijs	350	35,6	119	45,2	476	37,6
Kennisoverdracht	307	31,3	110	41,8	421	33,2
Interessant werk in vmbo / pro	258	26,3	115	43,7	379	29,9
Veel afwisseling	236	24,0	85	32,3	328	25,9
Kwetsbare leerlingengroep	229	23,3	68	25,9	302	23,8
Contact met collega's	172	17,5	50	19,0	226	17,8
Belangrijk beroep over te dragen	129	13,1	88	33,5	218	17,2
Soort onderwijs op deze scholen	154	15,7	58	22,1	216	17,0
Sociaal-culturele achtergrond leerlingen	94	9,6	27	10,3	123	9,7
Contact met ouders	57	5,8	19	7,2	78	6,2
Kon vorige baan om fysieke redenen niet meer uitvoeren	6	0,6	1	0,4	7	0,6
Als overstap naar andere onderwijs-/arbeidssector	3	0,3			4	0,3
Voorkeur specifiek vak	3	0,3			3	0,2
Kleinschaligheid/gezellig	1	0,1			1	0,1
Totaal	982	100,0 **	263	100,0 **	1267	100,0 **

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

**Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Bijna alle overwegingen zijn dan ook vaker genoemd door docenten in de beroepsgerichte vakken. Maar met name de kennisoverdracht en het overbrengen van hun vak speelde destijds een grote rol bij de docenten in beroepsgerichte vakken. Bovendien vonden zij het werk in het vmbo erg interessant. Overigens was het contact met de leerlingen de meestgenoemde overweging om in het vmbo of praktijkonderwijs te gaan werken. Dit gold voor zowel de docenten

in beroepsgerichte vakken als de docenten in algemene vakken. Er zijn geen opvallende leeftijdsverschillen tussen docenten in de overwegingen die destijds speelden bij de keuze voor werk in het vmbo.

In tabel 4.13 is te zien hoe tevreden de leerkrachten in het vmbo zijn met hun werk.

Tabel 4.13 Tevredenheid met het werk van docenten vmbo

	Algemeen / theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Zeer tevreden	122	11,9	43	16,2	168	12,8
Tevreden	617	60,4	168	63,2	801	61,0
Neutraal	183	17,9	37	13,9	227	17,3
Ontevreden	87	8,5	14	5,3	101	7,7
Zeer ontevreden	13	1,3	4	1,5	17	1,3
Totaal	1022	100,0	266	100,0	1314	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Driekwart van de docenten in het vmbo blijkt tevreden te zijn met het werk in het vmbo. Negen procent is ontevreden. Het vakgebied waarin de docenten werkzaam zijn, maakt geen verschil in de tevredenheid met het werk. Ook voor docenten uit de verschillende leerwegen of sectoren, is de tevredenheid met het werk niet anders. Er is wel een klein verschil te zien in leeftijd: jonge docenten zijn wat meer tevreden over het werk.

De huidige motivatie voor het werk verschilt ook niet zoveel tussen docenten in beroepsgerichte en algemene vakken (tabel B2.12). Er is een aantal duidelijke verschillen: docenten in de beroepsgerichte vakken worden meer gemotiveerd door het overbrengen van hun vak dan docenten in de algemene vakken en zij vinden de combinatie van praktijk- en theorievakken in het vmbo erg belangrijk. Bovendien vinden zij het werk in het vmbo nog steeds erg interessant. Voor zowel de docenten in beroepsgerichte als in algemene vakken geldt dat het contact met de leerlingen hen veruit het meest motiveert. Daarnaast is het vooruit helpen van de leerlingen, de kennisoverdracht en de interesse voor het werk in het vmbo ook een belangrijke bron voor motivatie onder de docenten. In de motivatie van docenten zijn weinig leeftijdsverschillen te zien. Een paar dingen vallen op: jonge docenten vinden het contact met de leerlingen en de zelfstandigheid belangrijker dan oudere docenten en oudere docenten vinden de combinatie van theorie en praktijk op het vmbo belangrijker dan jongere docenten.

Er is nauwelijks verschil in motivatie tussen docenten die al langer in het vmbo werken en docenten die net begonnen zijn. Het enige dat opvalt, is dat docenten die net begonnen zijn vaker gemotiveerd worden door de doorgroei- en/of opleidingsmogelijkheden in het vmbo. Personeel dat al langer in het vmbo werkt, wordt hierdoor niet gemotiveerd. De motivatie van docenten is wel afhankelijk van hun werkervaring vóór de huidige baan. Personeel dat van buiten het onderwijs komt, kijkt vooral af in hun motivatie: zij vinden de zelfstandigheid en de combinatie van theorie en praktijk binnen dit onderwijs heel belangrijk. Zij vinden het van belang dat zij hun beroep en kennis kunnen overdragen op de leerlingen (dit laatste is overigens voor docenten die hiervoor geen werk hadden ook een belangrijke motivatie).

Opvallend is dat docenten in de beroepsgerichte vakken destijds bewuster bezig zijn geweest met de keuze voor het vmbo dan docenten in de algemene vakken. Dat heeft echter geen invloed gehad op de uiteindelijke tevredenheid en motivatie, die is voor beide docentengroepen even groot.

Toekomstplannen van docenten

Het overgrote deel van de docenten denkt voorlopig in het vmbo te blijven werken. Elf procent wil in het onderwijs blijven, maar niet meer in het vmbo of praktijkonderwijs werken. Vier procent wil helemaal uit het onderwijs vertrekken. In onderstaande tabel worden deze cijfers weergegeven.

Tabel 4.14 Toekomstplannen van docenten vmbo

	Algemeen/ theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Blijf waarschijnlijk altijd in het VMBO/pro	336	33,1	113	42,3	457	35,0
Wil waarschijnlijk komende jaren in het vmbo/pro blijven werken	511	50,4	122	45,7	648	49,6
Wil binnen onderwijs blijven, maar niet in vmbo/pro	126	12,4	21	7,9	149	11,4
Wil buiten onderwijs gaan werken	41	4,0	11	4,1	53	4,1
Totaal	1014	100,0	267	100,0	1307	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Docenten in de beroepsgerichte vakken zijn er vaker van overtuigd dat ze niet meer weg willen uit het vmbo. Docenten in de algemene vakken geven vaker aan binnen het onderwijs te willen blijven, maar wel in een andere onderwijssoort te willen werken. Voor hen ligt de

stap naar havo of vwo ook meer voor de hand, zij kunnen deze switch makkelijker maken dan docenten in beroepsgerichte vakken. Bovendien bleek eerder in deze paragraaf al dat zij minder bewust hebben gekozen voor het werk in het vmbo, waardoor zij de overstap naar een andere onderwijssoort eerder zullen maken. Verder is er nog naar de leeftijd gekeken en dan blijkt dat met name oudere leraren altijd in deze onderwijssoort willen blijven werken. Jongeren zijn wat minder zeker, zij geven veel vaker aan waarschijnlijk in de onderwijssector te willen blijven werken. Uit het onderzoek naar de uitstroom onder personeel bleek ook het uitstroompercentage met name onder jongeren hoger ligt (behalve in het praktijkonderwijs).

De redenen die docenten noemen om uit het vmbo te vertrekken, hebben vaak te maken met het soort werk (ordeproblemen, zwaar werk, inhoud van het werk) of met de leerlingpopulatie (tabel B2.13). Er zijn ook docenten die de overstap naar havo of vwo kunnen maken. De arbeidsvoorwaarden worden ook nog door docenten genoemd. Uit onderzoek naar redenen van uitstromend personeel uit het voortgezet onderwijs blijkt eveneens dat veruit de meestgenoemde redenen voor vertrek binnen het onderwijs liggen, ook de werkdruk wordt daar vaak genoemd (J.F.M. de Jonge en J.A. de Muijnck, 2002). Het aantal docenten dat wil vertrekken uit het vmbo is klein, dus met uitsplitsing naar achtergrondkenmerken moeten we voorzichtig zijn. Er lijken echter weinig verschillen te zijn tussen docenten met een verschillend vakgebied of tussen de verschillende leeftijdscategorieën.

Praktijkonderwijs

Motivatie

Docenten in het praktijkonderwijs maakten destijds vaker een bewuste keuze voor het werk in deze onderwijssoort dan docenten in het vmbo. Voor de helft van de docenten was het een bewuste keuze. In tabel 4.15 worden deze gegevens gepresenteerd.

Tabel 4.15 Keuze voor vmbo / praktijkonderwijs onder docenten praktijkonderwijs

	Aantal	%
Bewuste keuze	155	50,8
Samenloop van omstandigheden	140	45,9
Liever ergens anders	10	3,3
Totaal	305	100,0

Ook in het praktijkonderwijs is er een leeftijdsverschil: bij oudere docenten was er vaker sprake van een bewuste keuze om in dit onderwijs te gaan werken dan bij jonge leraren. Waarschijnlijk heeft dit ook te maken met de veranderde arbeidsmarkt: momenteel is er gebrek aan personeel in het praktijkonderwijs, waardoor er hard wordt getrokken aan personeel om voor het praktijkonderwijs te kiezen. Vroeger was het waarschijnlijk meer een weloverwogen keuze die men maakte om hier te gaan werken.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de overwegingen die destijds speelden onder docenten om in het praktijkonderwijs te gaan werken.

Tabel 4.16 Overwegingen bij keuze voor vmbo / praktijkonderwijs onder docenten praktijkonderwijs

	Aantal	%
Leerlingen: kwetsbare groep, leerproblemen en/of -achterstanden	195	63,9
Contact met leerlingen	183	60,0
Ik vind werk in vmbo/pro interessant	173	56,7
Veel afwisseling in werk binnen deze vorm van onderwijs	167	54,8
Heb kennis en vaardigheden om binnen dit onderwijs te werken	120	39,3
leerlingen vooruit helpen	119	39,0
Soort onderwijs op deze scholen	118	38,7
Kon hier een baan vinden	95	31,1
Contact met collega's	78	25,6
Belangrijk kennis over te dragen	71	23,3
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	70	23,0
Belangrijk mijn beroep over te dragen op kinderen	42	13,8
Contact met ouders	31	10,2
Kon vorige baan om fysieke redenen niet meer uitvoeren	6	2,0
Kleinschaligheid/gezellig	2	0,7
Als overstap naar andere onderwijssector/arbeidssector	2	0,7
Voorkeur specifiek vak	2	0,7
Totaal	305	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Voor veel docenten was de specifieke leerlingengroep een overweging om in het praktijkonderwijs te gaan werken. Ook het contact met de leerlingen wordt veel genoemd en de docenten vinden het werk in het praktijkonderwijs interessant. Bovendien wordt de afwisseling in het werk ook veel genoemd door de docenten als overweging om destijds in het praktijkonderwijs te gaan werken. De docenten die destijds bewust gekozen hebben voor het praktijkonderwijs noemen eigenlijk alle overwegingen vaker dan docenten die toevallig in het praktijkonderwijs terecht zijn gekomen. Met

name de overwegingen die met de specifieke leerlingengroep en de onderwijssoort te maken hebben, noemen docenten die bewust voor het praktijkonderwijs hebben gekozen vaker. Docenten die door een samenloop van omstandigheden in het praktijkonderwijs terecht zijn gekomen, geven uiteraard vaker aan dat het feit dat ze een baan konden vinden in deze sector een belangrijke rol speelde bij de keuze. Omdat oudere docenten vaker bewust voor het praktijkonderwijs hebben gekozen, speelden bij hen destijds veel meer overwegingen een rol dan bij de jonge docenten. Met name de interesse voor het werk in het praktijkonderwijs, het helpen van de leerlingen, het contact met de ouders en het belang om het beroep en kennis over te dragen speelden bij oudere leraren meer dan bij de jonge leraren. Bij jonge docenten speelde het contact met de leerlingen en de afwisseling in het werk een grotere rol.

Docenten in het praktijkonderwijs zijn over het algemeen meer tevreden met het werk dan docenten in het vmbo (tabel B2.14). Negentig procent geeft aan tevreden te zijn en nog geen twee procent is ontevreden met het werk. Het onderscheid tussen jonge en oudere leerkrachten dat we in het vmbo zagen, is in het praktijkonderwijs niet terug te zien.

De docenten geven veel aspecten aan die hen motiveren in het werk (tabel B2.15). Op de eerste plaats komt het contact met de leerlingen en de specifieke leerlingengroep met wie de docenten in deze vorm van onderwijs te maken hebben. Andere motiverende aspecten die meer dan de helft van de docenten noemt: de afwisseling in het werk, het interessante werk, de mogelijkheid om de leerlingen vooruit te helpen en de combinatie van praktijk en theorie op deze scholen. De motivatie van jonge en oudere docenten verschilt niet van elkaar.

Net als in het vmbo zijn er nauwelijks verschillen in de motivatie van docenten die al langer in het praktijkonderwijs werken en docenten die er net begonnen zijn. Alleen de doorgroeimogelijkheden spelen onder het nieuwe personeel een grotere rol dan onder het overige personeel. De werkervaring vóór de huidige baan resulteert ook in kleine motivatieverschillen. Docenten die van buiten het onderwijs komen, vinden het vooral belangrijk dat zij hun beroep en kennis kunnen overdragen op de kinderen. Docenten die hiervoor geen werk hadden, vinden de afwisseling in het werk relatief belangrijk en de zelfstandigheid en combinatie van theorie en praktijk juist minder belangrijk. De arbeidsomstandigheden wordt door deze groepen docenten ook belangrijker gevonden dan door anderen.

Toekomstplannen van docenten

In tabel 4.17 worden de toekomstplannen van docenten in het praktijkonderwijs weergegeven.

Tabel 4.17 Toekomstplannen van docenten in het praktijkonderwijs

	Aantal	%
Blijf waarschijnlijk altijd in het vmbo/pro	133	43,5
Wil waarschijnlijk komende jaren in het vmbo/pro blijven werken	153	50,0
Wil binnen onderwijs blijven, maar niet in vmbo/pro	10	3,3
Wil buiten onderwijs gaan werken	10	3,3
Totaal	306	100,0

In het praktijkonderwijs zijn maar weinig docenten van plan om weg te gaan uit dit onderwijs. Maar liefst 94 procent geeft aan in elk geval voorlopig in het praktijkonderwijs werkzaam te willen blijven. Er zijn maar tien mensen die het onderwijs sowieso willen verlaten en nog eens tien die wel in het onderwijs werkzaam willen blijven, maar dan in een andere sector. Vooral de oudere docenten willen altijd in het praktijkonderwijs werkzaam blijven. Als redenen van vertrek wordt het gebrek aan ontwikkelingsmogelijkheden het meest genoemd (door acht mensen).

5

**Onderwijsonder-
steunend personeel
in het vmbo en
praktijkonderwijs**

In dit hoofdstuk gaan we in op de arbeidsmarkt van het onderwijs-ondersteunend personeel (oop). Bij de verzending van de vragenlijsten is benadrukt dat de vragenlijsten voor onderwijsondersteunend personeel bedoeld waren voor oop dat direct bij het primaire proces betrokken was (onderwijsassistenten of klassenassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs). Soms is de vragenlijst echter door oop met een andere functie ingevuld, zoals decanen, conciërges, teamleiders, orthopedagogen. In een aantal gevallen ging het om leerkrachten die ook een onderwijsondersteunende functie hadden. In dit hoofdstuk is een selectie gemaakt en wordt alleen ingegaan op de arbeidsmarkt van de onderwijsassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs. Waar in dit hoofdstuk gesproken wordt over het oop of onderwijsondersteunend personeel wordt dus deze groep personeelsleden bedoeld.

We gaan vooral in op de opleidingsachtergrond en het arbeidsverleden van het oop en het werk dat ze doen. We zullen hier geen onderscheid maken tussen personeel dat binnen het beroepsgerichte onderwijs werkt en personeel dat binnen de algemene vakken werkt, omdat dat bij het oop niet zo interessant is. Waar interessant zullen we wel de uitsplitsing maken naar functie van het oop.¹²

Net als bij het hoofdstuk over de docenten zijn er aparte subparagrafen waarin de situatie in het vmbo en in het praktijkonderwijs wordt besproken. We gaan eerst in op de kwalificaties en werkzaamheden van het oop, daarna komt het arbeidsverleden aan bod, en tot slot gaan we in op de motivatie en toekomstplannen van het personeel.

5.1 Bevoegdheden en werkzaamheden

VMBO

Zoals te verwachten is, komt het onder het oop vaker voor dat het personeel niet aan een specifieke leerweg of sector verbonden is, dan onder docenten (tabel B3.1 en tabel B3.2). Toch is nog steeds meer dan de helft van het oop aan de theoretische leerweg verbonden. Veel minder mensen werken binnen de kader- en/of basisberoepsgerichte leerweg en de gemengde leerweg. Het merendeel van het oop is niet aan een specifieke sector verbonden. De meeste

¹² Door de kleine aantallen zijn uitsplitsingen vaak niet mogelijk, zeker in de paragrafen over het praktijkonderwijs.

onderwijsondersteunende werknemers die wel binnen een sector werken, zijn binnen de sector techniek werkzaam.

Dit zien we terug in het vakgebied waarbinnen men werkt. Ruim de helft van het oop werkt binnen de natuurwetenschapsvakken (die vaak binnen de sector techniek vallen). Dit is het vakgebied waar veruit het meeste oop aan verbonden is. Bij de overige vakken gaat het om veel kleinere percentages (tussen 1 en 9%). Bijna een derde van het oop is overigens niet binnen een speciaal vakgebied werkzaam.

Onderwijsondersteunend personeel heeft geen bevoegdheid nodig om te kunnen werken in het onderwijs. Er zijn wel verschillende opleidingen en cursussen die men kan volgen, bijvoorbeeld voor onderwijsassistent of technisch-onderwijsassistent. In onderstaande tabel worden de opleidingen (en eventuele bevoegdheden) weergegeven van oop in het vmbo.

Tabel 5.1 Opleidingen en bevoegdheden van oop in het vmbo

	Aantal	%
Geen bevoegdheid, kom uit beroepspraktijk	41	46,6
Geen bevoegdheid om andere reden	19	21,6
Overige opleidingen/cursussen, niet onderwijsgericht	17	19,3
Opleiding technisch-onderwijsassistent	16	18,2
Basiccursus technisch-onderwijsassistent	9	10,2
Tweedegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	5	5,7
Geen bevoegdheid, leraar in opleiding	4	4,5
Geen bevoegdheid, volg opleiding voor zij-instromers	3	3,4
Opleiding onderwijsassistent, niveau 4	3	3,4
Pedagogisch didactische aantekening	2	2,3
Aanvullende cursus onderwijsassistent	2	2,3
Overige opleidingen/cursussen, onderwijsgericht	2	2,3
Specifieke opleiding/aanvullende cursussen speciaal onderwijs	1	1,1
Opleiding tot instructeur	1	1,1
Totaal	88	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Van het oop in het vmbo heeft het overgrote deel geen bevoegdheid om les te geven. Bijna de helft komt uit de beroepspraktijk. De opleiding die het meest gevolgd is, is die tot technisch-onderwijsassistent. Een paar personeelsleden hebben een opleiding tot onderwijsassistent gevolgd. Verder geeft een enkeling aan leraar in opleiding of zij-instromer te zijn of een pedagogisch-didactische aantekening te hebben.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van verdeling over de verschillende functies van het oop.¹³

Tabel 5.2 Functies van oop in het vmbo

	Aantal	%
Technisch-onderwijsassistent	61	64,9
Onderwijsassistent/klassenassistent	40	42,6
Instructeur	6	6,4
Conciërge/onderhoud	4	4,3
Staffunctionaris	1	1,1
Overige taken	1	1,1
Totaal	94	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Uit de tabel blijkt dat bijna tweederde van het oop in de steekproef als technisch-onderwijsassistent werkt en ruim veertig procent als onderwijs- of klassenassistent en er zitten zes instructeurs in de steekproef. Een aantal van deze mensen heeft er nog andere taken naast, zoals conciërge, onderhoudstaken of een staffunctie. De meeste personeelsleden hebben een opleiding op mbo-niveau afgerond en een kleiner deel heeft een hbo-opleiding afgerond. Er is wat opleidingsniveau betreft, weinig verschil tussen de verschillende functies.

In tabel 5.3 wordt weergegeven welk deel van het onderwijsondersteunend personeel in de praktijk onderwijsgevende taken heeft.

Tabel 5.3 Onderwijsgevende taken van oop in het vmbo

	Aantal	%
Ja, grootste deel van de tijd	4	4,4
Ja, maar grotendeels onderwijsondersteunend	37	40,7
Ja, evenveel tijd onderwijs geven als onderwijsondersteunend	12	13,2
Alleen onderwijsondersteunende taken	38	41,8
Totaal	91	100,0

Uit de tabel blijkt dat ruim de helft van het oop wel eens onderwijs geeft. Het overgrote deel hiervan geeft aan dat zij hoofdzakelijk onderwijsondersteunende taken hebben. In totaal is bijna achttien

¹³ In dit hoofdstuk wordt alleen ingegaan op de situatie onder technisch-onderwijsassistenten, onderwijsassistenten en instructeurs in het vmbo en praktijk-onderwijs.

procent van het oop de helft van de tijd of meer bezig met onderwijsgeven. 42 procent heeft alleen onderwijsondersteunende taken. Voor de verschillende functies onder het oop is de taakinvulling niet verschillend.

Praktijkonderwijs

Ruim de helft van het onderwijsondersteunend personeel in het praktijkonderwijs is niet binnen een bepaald vakgebied werkzaam. De overige werknemers zijn verspreid over de verschillende vakgebieden. Er is ook oop dat aangeeft als vakleerkracht werkzaam te zijn of binnen de beroepsoriënterende vakken te werken (bijvoorbeeld als stage- of sollicitatiebegeleider).

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de door het oop gevolgde opleidingen.

Tabel 5.4 Opleidingen en bevoegdheden van oop in het praktijkonderwijs*

	Aantal
Geen bevoegdheid, kom uit beroepspraktijk	24
Pedagogisch didactische aantekening	6
Geen bevoegdheid om andere reden	5
Opleiding onderwijsassistent, niveau 4	5
Opleiding tot instructeur	3
Overige opleidingen/cursussen, onderwijsgericht	3
Opleiding technisch-onderwijsassistent	2
Eerstegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	1
Tweedegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	1
Bevoegdheid basisonderwijs	1
Geen bevoegdheid, leraar in opleiding	1
Specifieke opleiding/aanvullende cursussen speciaal onderwijs	1
Opleiding onderwijsassistent, niveau 3	1
Aanvullende cursus onderwijsassistent	1
Basiscursus technisch onderwijsassistent	1
Overige opleidingen/cursussen, niet onderwijsgericht	1
Totaal	33

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Hieruit blijkt dat er onder het oop in het praktijkonderwijs mensen zijn met een pedagogisch didactische aantekening, een opleiding tot onderwijsassistent of instructeur en dat er mensen zijn met een andere opleiding op het gebied van onderwijs. Een deel van het oop heeft geen opleiding gevolgd. Er werken hier veel mensen die direct uit de beroepspraktijk afkomstig zijn.

In onderstaande tabel worden de functies van het oop in het praktijkonderwijs weergegeven.

Tabel 5.5 Functies van oop in het praktijkonderwijs*

	Aantal
Technisch-onderwijsassistent	20
Onderwijsassistent/klassenassistent	13
Instructeur	7
Remedial teacher, leerlingbegeleiding	1
Ict	1
Conciërge/onderhoud	1
Staffunctionaris	1
Orthopedagoog/psycholoog/logopedist	1
Totaal	35

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Uit de tabel blijkt dat het oop in het praktijkonderwijs wat meer verschillende taken naast hun functie heeft dan het oop in het vmbo. In de steekproef is bijna zestig procent van het oop als technisch-onderwijsassistent werkzaam en bijna veertig procent werkt als onderwijsassistent. Ook in het praktijkonderwijs komt het regelmatig voor dat het oop voor de klas staat om onderwijs te geven, maar voor het merendeel van het oop geldt dat zij voornamelijk met onderwijsondersteunende werkzaamheden bezig zijn (tabel B3.3).

5.2 Arbeidsverleden

Vmbo

Het oop in het vmbo is gemiddeld zeven jaar in hun huidige functie werkzaam en ruim 7,5 jaar in het vmbo/praktijkonderwijs (voor een uitsplitsing, zie tabel B3.4). In onderstaande tabel wordt weergegeven welke werkzaamheden het oop vóór hun huidige baan had.

Tabel 5.6 Werkzaamheden van oop in vmbo vóór huidige baan

	Aantal	%
Hiervoor ook in vmbo/pro	10	10,6
Direct van opleiding	6	6,4
Hiervoor geen werk	5	5,3
Baan hiervoor in andere sector binnen onderwijs	15	16,0
Hiervoor een baan buiten het onderwijs	58	61,7
Totaal	94	100,0

Een groot gedeelte van het oop in het vmbo komt van buiten het onderwijs, ongeveer tien procent werkte hiervoor ook in het vmbo.

Er is ook een deel van het oop dat voor hun huidige baan in een andere onderwijssector werkzaam was. Dit geldt zowel voor de onderwijsassistenten als de technisch-onderwijsassistenten.¹⁴ Personeel dat hiervoor buiten het onderwijs werkzaam was, komt vaak uit de delfstoffenwinning, de industrie of de gezondheids- en welzijnszorg, en wat minder uit de andere sectoren (tabel B3.5). Niemand werkte als zelfstandige, iedereen was in loondienst, de meesten bij een grote organisatie. Deze mensen komen uit zeer verschillende beroepen (tabel B3.6). Er zijn een paar beroepen die vaker terugkomen: een deel komt uit de chemische/farmaceutische hoek. Verder komt men uit de inkoop/verkoop en uit de medische of verzorgende beroepen. Het overgrote deel van het oop in het vmbo blijkt naast hun werkzaamheden op deze school geen andere baan te hebben, een enkeling werkt nog op een andere school of buiten het onderwijs. Ook van het oop dat hiervoor buiten het onderwijs werkte, heeft bijna iedereen alleen deze huidige baan binnen het onderwijs en geen andere werkzaamheden daarnaast. Het is dus niet zo dat oop vanuit een andere baan in het onderwijs gaat werken en die andere werkzaamheden daarnaast blijft uitvoeren.

Praktijkonderwijs

Het arbeidsverleden van het oop in het praktijkonderwijs lijkt op de situatie in het vmbo. Het oop in het praktijkonderwijs is gemiddeld ruim zes jaar werkzaam in de huidige functie en bijna acht jaar in het praktijkonderwijs/VMBO. In het praktijkonderwijs komt het grootste deel van het oop van buiten het onderwijs (tabel B3.7). Deze mensen werkten vaak in de gezondheids- en welzijnszorg en de bouwnijverheid, meestal in loondienst bij een organisatie. Dit blijkt ook uit de beroepen die zij hiervoor vaak hadden: civiel, technisch, in de bouw, de welzijnszorg, medisch of verzorgend (tabel B3.8).

5.3 Motivatie en toekomstplannen

In deze paragraaf gaan we in op de overwegingen van het oop om destijds in het vmbo of praktijkonderwijs te gaan werken. Verder gaan we in op de toekomstplannen van het personeel.

Vmbo

Motivatie

In tabel 5.7 wordt weergegeven of het oop destijds bewust voor het vmbo of praktijkonderwijs heeft gekozen.

¹⁴ Omdat er maar zes instructeurs in het vmbo in onze steekproef zitten, is deze groep te klein om apart uitspraken over te doen.

Tabel 5.7 Keuze voor vmbo/praktijkonderwijs onder oop vmbo

	Aantal	%
Bewuste keuze	21	24,7
Samenloop van omstandigheden	52	61,2
Liever ergens anders	12	14,1
Totaal	85	100,0

Uit de tabel blijkt dat een groot deel van het oop door een samenloop van omstandigheden op het vmbo/praktijkonderwijs terecht is gekomen. Een kwart heeft echt bewust gekozen voor het vmbo/praktijkonderwijs, omdat zij graag in dit onderwijs wilden werken. Oop dat liever ergens anders was gaan werken of door een samenloop van omstandigheden in het vmbo terecht is gekomen, werkt vaak in de theoretische leerwegen (net als bij docenten), terwijl oop dat bewust gekozen heeft voor het vmbo vaak in de andere (meer praktische) leerwegen werkzaam is. Onder het oop dat bewust voor het vmbo/praktijkonderwijs heeft gekozen, zijn relatief veel jongeren. Onder het oop dat eigenlijk liever ergens anders wilde gaan werken, zijn relatief veel oudere werknemers.

In tabel 5.8 worden de overwegingen weergegeven die destijds bij het oop speelden om in het vmbo/praktijkonderwijs te gaan werken.

Tabel 5.8 Overwegingen bij keuze voor vmbo/praktijkonderwijs onder oop vmbo

	Aantal	%
Kon hier een baan vinden	47	51,1
Contact met leerlingen	46	50,0
Leerlingen vooruit helpen	36	39,1
Veel afwisseling in werk binnen deze vorm van onderwijs	34	37,0
Belangrijk kennis over te dragen	32	34,8
Heb kennis en vaardigheden om binnen dit onderwijs te werken	27	29,3
Ik vind werk in vmbo/pro interessant	23	25,0
Contact met collega's	20	21,7
Soort onderwijs op deze scholen	15	16,3
Belangrijk mijn beroep over te dragen op kinderen	15	16,3
Leerlingen: kwetsbare groep, leerproblemen en/of -achterstanden	11	12,0
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	8	8,7
Kon vorige baan om fysieke redenen niet meer uitvoeren	4	4,3
Contact met ouders	2	2,2
Als overstap naar andere onderwijs-/arbeidssector	1	1,1
Totaal	92	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Ook onder het oop blijkt het contact met de leerlingen destijds een belangrijke drijfveer te zijn geweest. Ook het feit dat men toevallig een baan kon vinden, was voor velen een belangrijke overweging. Andere veelgenoemde overwegingen: het vooruit helpen van de leerlingen, de afwisseling in het werk en het belang van kennis-overdracht.

Het oop is over het algemeen nog net iets meer tevreden met het werk dan de docenten (zie tabel B3.9). Zij worden vooral gemotiveerd door het contact met de leerlingen, het feit dat ze de leerlingen vooruit kunnen helpen en de afwisseling in het werk (tabel B3.10). De tevredenheid van het oop lijkt niet samen te hangen met de leerweg of sector waarbinnen zij werkzaam zijn. Ook is er geen verband met leeftijd geconstateerd.

Toekomstplannen van het oop

In tabel 5.9 geven we een overzicht van de toekomstplannen van het oop in het vmbo.

Tabel 5.9 Toekomstplannen van oop in het vmbo

	Aantal	%
Blijf waarschijnlijk altijd in het vmbo/pro	28	30,8
Wil waarschijnlijk komende jaren in het vmbo/pro blijven werken	54	59,3
Wil binnen onderwijs blijven, maar niet in vmbo/pro	5	5,5
Wil buiten onderwijs gaan werken	4	4,4
Totaal	91	100,0

Uit de tabel blijkt dat bijna al het onderwijsondersteunend personeel voorlopig wel in het vmbo wil blijven werken. Er zijn maar weinig werknemers die aangeven dat ze wegwillen uit de sector of uit het onderwijs. Bijna eenderde van het personeel zegt zelfs altijd in het vmbo te willen blijven werken.

Het personeel dat weg wil uit de sector geeft aan dat ze momenteel te weinig verdienen, dat ze naar de havo of het vwo kunnen of dat ze willen vertrekken vanwege de orde- en/of jongerenproblematiek in het vmbo.

Praktijkonderwijs

Motivatie

In tabel 5.10 wordt weergegeven of oop destijds bewust voor het praktijkonderwijs heeft gekozen.

Tabel 5.10 Keuze voor vmbo / praktijkonderwijs onder oop praktijkonderwijs*

	Aantal
Bewuste keuze	13
Samenloop van omstandigheden	17
Liever ergens anders	3
Totaal	33

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Het oop in het praktijkonderwijs heeft grotendeels óf bewust voor het praktijkonderwijs gekozen óf is door een samenloop van omstandigheden in het praktijkonderwijs terechtgekomen. Er zijn slechts een paar mensen die liever ergens anders waren gaan werken. De belangrijkste overweging die destijds speelde, was het contact met de leerlingen, net als onder docenten in het praktijkonderwijs. Andere belangrijke overwegingen waren de afwisseling in het werk en het vooruit kunnen helpen van de leerlingen (tabel B3.11). Het oop in het praktijkonderwijs is zeer tevreden over het werk (tabel B3.12). Er zijn zelfs helemaal geen personeelsleden die aangeven ontevreden te zijn. Men is vooral gemotiveerd door het contact met de leerlingen en de afwisseling in het werk (tabel B3.13).

Toekomstplannen van het oop

In tabel 5.11 wordt een overzicht gegeven van de toekomstplannen van het oop in het praktijkonderwijs.

Tabel 5.11 Toekomstplannen van oop in het praktijkonderwijs*

	Aantal
Blijf waarschijnlijk altijd in het vmbo/pro	16
Wil waarschijnlijk komende jaren in het vmbo/pro blijven werken	18
Totaal	34

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Al het oop in de steekproef wil voorlopig in het praktijkonderwijs blijven werken. Er is niemand die heeft aangegeven uit het praktijkonderwijs, of het onderwijs in het algemeen, te willen vertrekken. Veel personeelsleden geven aan waarschijnlijk altijd in het praktijkonderwijs te willen blijven werken.

6

Mening over werken in het vmbo/ praktijkonderwijs

| Mening over werken in het vmbo/praktijkonderwijs

Aan de hand van een aantal stellingen die we het personeel hebben voorgelegd, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de mening van het personeel over hun werk. De stellingen hadden betrekking op de veiligheid op school, de specifieke leerlingenpopulatie van het vmbo en praktijkonderwijs en op het personeel op deze scholen.

De meningen zullen voor al het personeel¹⁵ op het vmbo en praktijkonderwijs gezamenlijk gepresenteerd worden. Wanneer er interessante verschillen zijn in de meningen van bepaalde groepen, zullen we hier uiteraard in de tekst op ingaan.

Op het moment dat de respondenten deze vragenlijst invulden (april 2004), was de moord door een leerling op een conector op het Terra College in Den Haag, nog zeer actueel. Ook in de media werd er veel aandacht aan besteed. Dit kan van invloed zijn geweest op de meningen van de respondenten die in dit hoofdstuk worden beschreven.

Veiligheid op school

In tabel 6.1 worden de meningen van het personeel over de veiligheid op hun eigen school weergegeven.

Tabel 6.1 Mening van het personeel over veiligheid in het vmbo/praktijkonderwijs, percentages en totaal

	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Deze school biedt leerlingen een veilige leeromgeving	86,2	9,1	4,6	1742
Deze school is voor personeel een voldoende veilige omgeving om in te werken	84,5	9,9	5,6	1739
Het vmbo/praktijkonderwijs krijgt door alle negatieve publiciteit onterecht een slecht imago	76,8	13,5	9,6	1713

Uit de tabel blijkt dat het overgrote deel van het personeel de situatie op school over het algemeen veilig vindt, zowel voor het personeel als voor de leerlingen. De meningen over de laatste stelling blijken wat minder eensgezind dan over de vorige stellingen. Maar nog steeds driekwart van het personeel vindt dat het vmbo/praktijkonderwijs onterecht een slecht imago krijgt door alle negatieve publiciteit.

¹⁵ Het onderwijzend personeel en het onderwijsondersteunend personeel dat direct bij het primaire proces betrokken is, de onderwijsassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs.

Bij een uitsplitsing naar verschillende schooltypen komen kleine, maar consequente verschillen naar voren. Met name personeel op scholengemeenschappen met vmbo-tl/havo/ vwo vindt dat de school een veilige omgeving is voor leerlingen en voor personeel. Personeel op scholen met alleen vmbo vindt de situatie op school wat minder vaak veilig voor leerlingen en personeel. Over de laatste stelling verschillen de meningen meer. Personeel op vmbo-scholen is het er vooral mee eens dat het vmbo/praktijkonderwijs een slecht imago krijgt door de negatieve publiciteit en personeel in het praktijkonderwijs is het daar juist minder vaak mee eens, zie tabel 6.2. Kennelijk vindt het personeel op vmbo-scholen dat er onterecht een negatief beeld wordt geschetst van deze scholen in de media. Aan de andere kant geeft juist het personeel op het vmbo vaker aan de situatie minder veilig te vinden op school. Kennelijk vindt het personeel de situatie op school wel degelijk minder veilig, maar vindt men dat de negatieve publiciteit daaromtrent niet terecht is.

Tabel 6.2 Mening van het personeel over het imago van het vmbo/praktijkonderwijs, uitgesplitst naar schooltype, percentages en totaal

'Het vmbo/praktijkonderwijs krijgt door alle negatieve publiciteit onterecht een slecht imago.'	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Praktijkonderwijs	63,9	22,4	13,7	299
Vmbo (en eventueel pro)	85,5	6,8	7,8	296
Brede scholengemeenschappen	80,3	10,4	9,3	665
Vmbo-tl/havo/vwo	74,6	16,8	8,6	453

Het personeel op scholen in de vier grote steden vindt de situatie op school voor *leerlingen* wat minder veilig dan personeel buiten de vier grote steden. Dit is met name in Rotterdam en Utrecht het geval. De veiligheid op school voor het *personeel* wordt op scholen in de vier grote steden ook minder gunstig beoordeeld dan daarbuiten. Wat betreft het slechte imago van het vmbo/praktijkonderwijs is er geen verschil tussen scholen binnen en buiten de vier grote steden. Opvallend is wel dat binnen de vier grote steden met name personeel op scholen in Den Haag vaker vindt dat er ten onrechte een negatief imago ontstaat van het vmbo/praktijkonderwijs.

Specifieke leerlingpopulatie in het vmbo/praktijkonderwijs

In tabel 6.3 wordt een overzicht gegeven van de meningen over de specifieke leerlingpopulatie waarmee het personeel te maken heeft op school.

Tabel 6.3 Mening van het personeel over de specifieke leerlingpopulatie in het vmbo/praktijkonderwijs, percentages en totaal

	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Het werken met het soort leerlingen op het vmbo/ praktijkonderwijs geeft me veel voldoening.	72,8	17,3	9,9	1732
Leerlingen die extra aandacht nodig hebben, kunnen op deze school voldoende ondersteuning krijgen.	80,1	9,3	10,6	1731
Er zijn te veel leerlingen hier op school die wij niet kunnen helpen en eigenlijk naar een school voor speciaal onderwijs zouden moeten.	48,5	17,4	34,0	1636

Driekwart van het personeel haalt veel voldoening uit het werken met het soort leerlingen op het vmbo/praktijkonderwijs. 80 Procent vindt dat de leerlingen die dat nodig hebben, voldoende extra ondersteuning kunnen krijgen op school. Personeel is het over de eerste twee stellingen dus behoorlijk met elkaar eens, maar over de laatste stelling zijn de meningen nogal verdeeld. Relatief veel personeel heeft over die laatste stelling helemaal geen mening opgegeven. Bijna de helft van het personeel vindt dat er te veel leerlingen op school zijn die daar eigenlijk niet geholpen kunnen worden en naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Eenderde is het hier echter niet mee eens. Door een aantal achtergrondkenmerken te bekijken, hopen we meer inzicht te krijgen in de mening van het personeel over deze stellingen.

Met name personeel in het praktijkonderwijs haalt veel voldoening uit het werken met het soort leerlingen (90%). Op het vmbo en de brede scholengemeenschappen ligt dit wat lager (respectievelijk 78% en 71%) en op scholen voor vmbo-tl/havo/vwo ligt dit percentage het laagst (61%). Vaak werkt personeel binnen deze scholen, behalve op het vmbo, ook op de havo en/of vwo. Het is mogelijk dat zij hun voldoening niet zozeer uit hun werk op het vmbo halen, maar vooral uit het werk op de havo en/of het vwo, omdat ze hier meer kennis kunnen overdragen.

Bij de tweede stelling zijn de meningen op dezelfde manier verdeeld, maar de verschillen zijn minder groot: het meeste personeel op het praktijkonderwijs vindt dat leerlingen op hun school voldoende ondersteuning kunnen krijgen en personeel op scholen voor vmbo-tl/ havo/vwo vindt minder vaak dat dit het geval is. Over het aantal leerlingen dat eigenlijk binnen het speciaal onderwijs thuishoort, is een duidelijk verschil tussen personeel van verschillende schooltypen, zie tabel 6.4.

Tabel 6.4 Mening van het personeel over de leerlingen en speciaal onderwijs, uitgesplitst naar schooltype, percentages en totaal

'Er zijn te veel leerlingen hier op school die wij niet kunnen helpen en eigenlijk naar een school voor speciaal onderwijs zouden moeten.'	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Praktijkonderwijs	25,8	23,0	51,2	244
VMBO (en eventueel pro)	58,1	15,8	26,1	291
Brede scholengemeenschappen	59,5	14,3	26,2	656
VMBO-tl/havo/vwo	38,7	20,0	41,3	445

Het blijkt dat met name personeel op het vmbo en op de brede scholengemeenschappen vindt dat er te veel leerlingen bij hen op school zitten die eigenlijk naar het speciaal onderwijs moeten. Binnen het praktijkonderwijs en scholen voor vmbo-tl/havo/vwo speelt dit veel minder. Bij het praktijkonderwijs heeft dat waarschijnlijk te maken met het feit dat de meeste personeelsleden daar vinden dat de leerlingen voldoende ondersteuning krijgen. Er zijn dus weinig leerlingen die 'tekortkomen' en niet thuis zouden horen binnen deze vorm van onderwijs. Op scholen voor vmbo-tl/havo/vwo speelt dit waarschijnlijk minder, omdat daar weinig leerlingen terechtkomen die eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten.

In het westen van het land is er wat meer personeel dat vindt dat leerlingen die extra aandacht nodig hebben, dit niet voldoende kunnen krijgen op school. Binnen de vier grote steden is er met name in Rotterdam veel personeel dat dit ook vindt. Dit kan het gevolg zijn van de lerarentekorten en het groter aantal on(der)bevoegden in het westen van het land (F.E.M. Berndsen en C.T.A. van Bergen, 2004). Het kan echter ook te maken hebben met de leerlingpopulatie die in het westen van het land mogelijk écht lastiger is. De laatste stelling laat ook verschillen zien tussen de regio's: met name in het oosten en zuiden van het land vindt men dat er veel leerlingen zijn die eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Tussen scholen binnen en buiten de vier grote steden is geen verschil, maar binnen de vier grote steden wordt dit probleem in Amsterdam en Rotterdam vaker geconstateerd dan in Den Haag en Utrecht.

Samenvattend, lopen de meningen over de laatste stelling dus nogal uiteen. Deze verschillen worden inzichtelijker wanneer we naar het schooltype kijken: met name personeel op het vmbo en op de brede scholengemeenschappen vindt dat er te veel leerlingen op school zijn die niet geholpen kunnen worden en eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Dit probleem speelt kennelijk vooral op

vmbo-afdelingen met gemengde en beroepsgerichte leerwegen en minder op de theoretische leerweg binnen het vmbo. Verder blijkt er ook nog wel een regio-effect te zijn: met name in het zuiden en oosten van het land wordt dit probleem geconstateerd. Wellicht heeft dit te maken met het gebrek aan scholen voor speciaal onderwijs in deze regio's, waardoor leerlingen op een 'gewone' school voor praktijkonderwijs en/of vmbo terechtkomen.

Personeel in het vmbo/praktijkonderwijs

Tot slot worden in tabel 6.5 de meningen van het personeel over de kwalificaties van het personeel en de benodigde hoeveelheid personeel in dit onderwijs gepresenteerd.

Tabel 6.5 Mening van het personeel over het benodigde personeel in het vmbo/praktijkonderwijs, percentages en totaal

	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Het personeel hier op school is onvoldoende toegerust om de leerlingen binnen dit type onderwijs te helpen.	28,8	16,2	55,0	1725
Om binnen het vmbo/praktijkonderwijs te kunnen werken, zijn didactische kwaliteiten eigenlijk belangrijker dan vakkennis.	81,3	9,1	9,6	1726
Ik vind dat er meer personeel nodig is in de klas om leerlingen de benodigde aandacht te geven.	73,4	16,2	10,5	1730

De meningen van het personeel zijn erg verdeeld over de stelling dat het personeel op school niet voldoende zou zijn toegerust om de leerlingen op school te helpen. Ruim de helft is het daar niet mee eens, maar ook bijna eenderde is het daar wel mee eens. Verder blijkt dat een groot deel van het personeel didactische kwaliteiten van het personeel binnen dit onderwijs belangrijker vindt dan vakkennis. Bovendien vindt bijna driekwart dat er meer personeel nodig is in de klas om de leerlingen de benodigde aandacht te geven.

De stellingen over het personeel in het vmbo en praktijkonderwijs roepen veel verschillen op in de meningen van personeel op verschillende schooltypen. Met name personeel in het praktijkonderwijs wijkt af van personeel op de andere scholen. Voor de eerste stelling wordt dit weergegeven in tabel 6.6.

Tabel 6.6 Mening van het personeel over voldoende kwalificatie van het personeel, uitgesplitst naar schooltype, percentages en totaal

‘Het personeel hier op school is onvoldoende toegerust om de leerlingen binnen dit type onderwijs te helpen.’				
	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Praktijkonderwijs	26,7	8,8	64,5	307
Vmbo (en eventueel pro)	28,7	13,3	58,0	300
Brede scholengemeenschappen	29,8	19,1	51,1	665
Vmbo-tl/havo/vwo	28,9	18,8	52,3	453

Voor alle schooltypen geldt dat ruim de helft van het personeel het niet eens is met de stelling dat het personeel niet voldoende zou zijn toegerust om de leerlingen te helpen en ruim een kwart is het daar wel mee eens. Alleen in het praktijkonderwijs ligt dit beduidend hoger en gaat het om bijna tweederde van het personeel dat het niet eens is met deze stelling. Kennelijk vindt men daar vaker dat het personeel prima is uitgerust om hun werk uit te kunnen voeren. Over het belang van didactische kwaliteiten denkt personeel in het praktijkonderwijs ook anders dan op de andere schooltypen: binnen het praktijkonderwijs vindt tweederde van het personeel dat didactische kwaliteiten belangrijker zijn dan vakkennis. Dit is minder dan op de andere schooltypen. Met de stelling dat er meer personeel nodig is in de klas, is met name personeel van de brede scholengemeenschappen het eens. Het personeel uit het praktijkonderwijs is het hier minder vaak mee eens, waarschijnlijk omdat de klassen in het praktijkonderwijs kleiner zijn.

Bij de uitsplitsing van de meningen van personeel naar schooltype zien we steeds dat personeel in het praktijkonderwijs over verschillende zaken anders denkt dan personeel op de andere onderwijssoorten. Ook in hoofdstuk 4 en 5 bleek er al een verschil te zijn: personeel in het praktijkonderwijs is meer tevreden over het werk. Ze halen meer voldoening uit het werk, hebben het idee dat ze de leerlingen binnen het onderwijs goed kunnen helpen en ze vinden dat de leerlingen op hun plaats zijn binnen het praktijkonderwijs. Dit hangt uiteraard samen met de mening die het personeel heeft over de verschillende zaken.

Bij de meningen over de kwalificaties van het personeel, blijkt sprake te zijn van een leeftijdsverschil, zie tabel 6.7.

Tabel 6.7 Mening van het personeel over kwaliteiten van personeel, uitgesplitst naar leeftijd, percentages en totaal

‘Het personeel hier op school is onvoldoende toegerust om de leerlingen binnen dit type onderwijs te helpen.’	Mee eens			
	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Totaal
Jonger dan 35	23,3	14,2	62,4	386
35 - 44 Jaar	28,8	17,0	54,2	365
45 - 54 Jaar	30,6	18,0	51,4	654
55 Jaar of ouder	32,1	13,3	54,6	315
Totaal	28,8	16,1	55,1	1720

Ouder personeel is vaker van mening dat het personeel onvoldoende is toegerust voor dit werk dan jong personeel. Dit zou een ervarings-effect kunnen zijn: voor jong personeel is het moeilijker in te schatten welke vaardigheden nodig zijn om het werk goed uit te kunnen voeren. Omdat er natuurlijk verschil is tussen de huidige opleidingen en die van vroeger, zou er ook sprake kunnen zijn van een opleidingseffect. Dit zou betekenen dat personeel vroeger beter werd opgeleid, zodat ouder personeel beter toegerust is voor het werk. Een uitsplitsing naar vakgebied laat zien dat personeel in het vmbo binnen de beroepsgerichte vakken ook wat vaker vindt dat het personeel onvoldoende toegerust is dan personeel in de algemene vakken.

Kortom, de meningsverschillen over de kwalificaties van het personeel zijn verdeeld en kunnen moeilijk verklaard worden. In het praktijkonderwijs is men over het algemeen meer tevreden over de kwalificaties en dat geldt ook voor personeel in het vmbo in de algemene vakken. Verder is er een leeftijdsverschil. De regio of locatie van de school maakt hier geen verschil. De algemene tendens blijft echter dat ongeveer de helft het oneens is met deze stelling en een kwart tot eenderde is het er wel mee eens.

Over het belang van didactische kwaliteiten boven vakkennis van personeel op school is personeel in het noorden van het land wat minder overtuigd dan personeel in de rest van het land. Over een verhoging van het aantal personeelsleden dat nodig is in de klas, is personeel in de verschillende regio's eensgezind. Tussen de vier grote steden is alleen een verschil: met name in Utrecht vindt men dat er meer personeel nodig is en in Den Haag is dit het minst een probleem.

7

Literatuur

Algemene Onderwijsbond (2003). *Welke (toekomstige) werknemer is bevoegd les te geven in vmbo, praktijkonderwijs en het voortgezet onderwijs in het algemeen? Een handreiking voor werkgevers en (toekomstige) werknemers*. Utrecht, Algemene Onderwijsbond.

Berndsen, F.E.M. en C.T.A. van Bergen (2004). *Arbeidsmarktbarometer voortgezet onderwijs 2003-2004. Vacatures in het 3e kwartaal van 2003*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek BV.

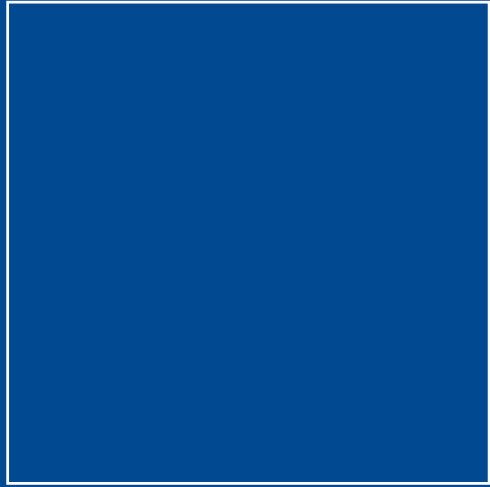
Berndsen, F.E.M., E. Hello, M. Gemmeke en M. de Weerd (2004). *Uitstroom van personeel uit PO, VO en BVE*. Amsterdam: Regioplan.

Jonge, J.F.M. de, J.A. de Muijnck (2002). *Waarom leraren de sector verlaten. Onderzoek naar de uitstroom uit het primair en voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: EIM.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2003a). *Kerncijfers 1998 - 2002. Onderwijs Cultuur en Wetenschappen*. Den Haag: SDU.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2003b). *Nota werken in het onderwijs*. Den Haag: SDU.

SBO (2003). *Jaarboek 2003. Onderwijsarbeidsmarkt in beeld*. Den Haag: Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt.

Bijlagen

Bijlage 1 Achtergrondkenmerken responsgroep

In deze bijlage wordt in een aantal tabellen de responsgroep beschreven.¹ Als eerste worden de persoonskenmerken weergegeven, daarna de kenmerken van de baan. Tot slot worden op schoolniveau de kenmerken beschreven van de school waar de respondenten werkzaam zijn.

Persoonskenmerken

Tabel B1.1 Geslacht van de respondenten

	Aantal	%
Mannen	980	56,0
Vrouwen	770	44,0
Totaal	1750	100,0

Tabel B1.2 Leeftijd van de respondenten

	Aantal	%
Jonger dan 35	392	22,4
35 - 44 jaar	371	21,2
45 - 54 jaar	664	37,9
55 jaar of ouder	326	18,6
Totaal	1753	100,0

Tabel B1.3 Etnische groepering waartoe de respondenten zich rekenen

	Aantal	%
Nederlands	1687	96,3
Turks	6	0,3
Marokkaans	3	0,2
Antilliaans	4	0,2
Surinaams	13	0,7
Overig	39	2,2
Totaal	1752	100,0

1 Net als in de analyses in hoofdstuk 5 en 6 is er onder het onderwijsondersteunend personeel een selectie gemaakt van de onderwijsassistenten, technisch-onderwijsassistenten en instructeurs.

Baankenmerken

Tabel B1.4 Onderwijstype waarin respondenten werkzaam zijn

	Aantal	%
Vmbo	1378	78,6
Lwoo	327	18,7
Praktijkonderwijs	343	19,6
Havo	532	30,3
Vwo	468	26,7
Beroeps- en volwasseneneducatie (bve)	10	0,6
Internationaal onderwijs	5	0,3
Overig	3	0,2
Totaal	1753	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages op tot meer dan 100 procent.

Tabel B1.5 Aantal onderwijstypen waarin men werkzaam is

	Aantal	%
1	920	52,5
2	375	21,4
3	435	24,8
4 of 5	22	1,3
Totaal	1752	100,0

Schoolkenmerken

De schoolkenmerken worden op schoolniveau beschreven.

Tabel B1.6 Denominatie

	Aantal	%
Openbaar	59	35,8
Rooms-katholiek	41	24,8
Protestants-christelijk	39	23,6
Algemeen bijzonder	12	7,3
Overig	14	8,5
Totaal	165	100,0

Tabel B1.7 Aantal achterstandsleerlingen

	Aantal	%
< 5% achterstandsleerlingen	106	64,2
5 tot 25% achterstandsleerlingen	47	28,5
25 tot 50% achterstandsleerlingen	11	6,7
>= 50% achterstandsleerlingen	1	0,6
Totaal	165	100,0

Tabel B1.8 Regio

	Aantal	%
Noord	23	13,9
Oost	35	21,2
West	67	40,6
Zuid	40	24,2
Totaal	165	100,0

Bijlage 2 Tabellen bij hoofdstuk 4

Tabel B2.1 Sectoren waarin docenten in vmbo werkzaam zijn

	Aantal	%
Techniek	342	26,9
Zorg en welzijn	365	28,7
Economie	343	27,0
Landbouw	77	6,1
Algemeen, niet binnen bepaalde sector	631	49,7
Totaal	1270	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B2.2 Algemene of beroepsgerichte vakgebieden van docenten in het vmbo

	Aantal	%
Onbekend	27	2,0
Algemeen/theoretisch	1026	77,6
Beroepsgericht	270	20,4
Totaal	1323	100,0

Tabel B2.3 Groeps- en/of vakleerkrachten in het praktijkonderwijs

	Aantal	%
Algemene functie	9	2,9
Groepsleerkracht	80	26,1
Vakleerkracht	127	41,4
Groeps- en vakleerkracht	91	29,6
Totaal	307	100,0

Tabel B2.4 Bevoegde en onbevoegde docenten in het praktijkonderwijs

	Aantal	%
Bevoegd	292	95,1
Onbevoegd	15	4,9
Totaal	307	100,0

Tabel B2.5 Bevoegdheden van groeps- en vakleerkrachten in het praktijkonderwijs

	Groepsleerkrachten		Vakleerkrachten	
	Aantal	%	Aantal	%
Bevoegdheid basisonderwijs	146	85,9	38	29,5
Specifieke opleiding/aanvullende cursussen speciaal onderwijs	74	43,5	31	24,0
Tweedegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	31	18,2	70	54,3
Eerstegraadsbevoegdheid voortgezet onderwijs	8	4,7	17	13,2
Pedagogisch-didactische aantekening	9	5,3	20	15,5
Overige opleidingen/cursussen, onderwijsgericht	5	2,9	7	5,4
Geen bevoegdheid, leraar in opleiding	1	0,6	4	3,1
Geen bevoegdheid, volg opleiding voor zij-instromers	3	1,8	5	3,9
Geen bevoegdheid, kom uit beroepspraktijk	2	1,2	5	3,9
Geen bevoegdheid om andere reden	1	0,6	0	0,0
Overige opleidingen/cursussen, niet onderwijsgericht	2	1,2	1	0,8
Opleiding remedial teacher	3	1,8	1	0,8
Opleiding onderwijsassistent, niveau 4	1	0,6	0	0,0
Aanvullende cursus onderwijsassistent	1	0,6	0	0,0
Opleiding tot instructeur	0	0,0	1	0,8
Totaal	170	100,0 *	129	100,0*

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B2.6 Werkzaam in het vmbo / praktijkonderwijs sinds, docenten in vmbo

	Algemeen / theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Sinds dit jaar	9	0,9	2	0,7	12	0,9
Sinds 1 jaar	56	5,5	14	5,2	71	5,4
Sinds 2 jaar	81	7,9	31	11,5	115	8,7
3 - 5 jaar	171	16,8	50	18,6	223	16,9
6 - 10 jaar	162	15,9	30	11,2	193	14,7
11 - 15 jaar	109	10,7	20	7,4	133	10,1
16 - 20 jaar	70	6,9	20	7,4	91	6,9
21 - 30 jaar	261	25,6	64	23,8	335	25,5
Meer dan 30 jaar	101	9,9	38	14,1	143	10,9
Totaal	1020	100,0	269	100,0	1316	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Tabel B2.7 Arbeidssituatie voor huidige baan, docenten vmbo

	Algemeen/theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Zelfstandige	18	9,0	13	12,7	31	10,1
Loondienst bij grote organisatie (> 100 wn)	95	47,5	47	46,1	142	46,4
Loondienst bij middelgrote organisatie (50 - 100 wn)	28	14,0	16	15,7	44	14,4
Loondienst bij kleine organisatie (<50 wn)	59	29,5	26	25,5	89	29,1
Totaal	200	100,0	102	100,0	306	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Tabel B2.8 Beroep voor huidige baan, docenten vmbo

	Algemeen/ theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Management/leidinggevende/ondernemer	19	10,7	13	14,0	32	11,6
Bouw/civil/technisch	6	3,4	18	19,4	25	9,1
Medisch/verzorgend	14	7,9	9	9,7	23	8,4
Metaaltechnisch/werktuigbouwkundige	10	5,6	10	10,8	21	7,6
Inkoop/verkoop	14	7,9	6	6,5	21	7,6
Welzijnszorg	13	7,3	3	3,2	16	5,8
Staff/advies	10	5,6	6	6,5	16	5,8
Elektrotechniek/elektronica	9	5,1	5	5,4	14	5,1
Administratief	12	6,7	1	1,1	13	4,7
Communicatie/marketing	8	4,5	1	1,1	9	3,3
Secretarieel	9	5,1			9	3,3
Overige onderwijs (buiten onderwijs)	7	3,9	2	2,2	9	3,3
Horeca/catering/schoonmaak	6	3,4	3	3,2	9	3,3
Logistiek/distributie	7	3,9	1	1,1	8	2,9
Juridisch/bestuurlijk/ambtelijk	5	2,8	2	2,2	7	2,5
Financieel/economisch	3	1,7	4	4,3	7	2,5
Technisch overig	5	2,8	1	1,1	6	2,2
Artistiek/creatief/ambachtelijk	3	1,7	2	2,2	5	1,8
Chemisch/farmaceutisch	2	1,1	2	2,2	4	1,5
Uiterlijke verzorging	1	0,6	2	2,2	4	1,5
Productie	2	1,1	1	1,1	3	1,1
Personeel en organisatie	3	1,7			3	1,1
Wetenschap/onderzoek	3	1,7			3	1,1
Facilitair/recreatief	2	1,1			2	0,7
Ict	2	1,1			2	0,7

Vervolg Tabel B2.8

	Algemeen/ theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Agrarisch			1	1,1	1	0,4
Transport	1	0,6			1	0,4
Geen	1	0,6			1	0,4
Onderwijs	1	0,6			1	0,4
Totaal	178	100,0	93	100,0	275	100,0

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

Tabel B2.9 Werkzaam in het vmbo/praktijkonderwijs sinds, docenten in praktijkonderwijs

	Aantal	%
Sinds dit jaar	6	2,0
Sinds 1 jaar	31	10,3
Sinds 2 jaar	38	12,6
3 - 5 jaar	64	21,2
6 - 10 jaar	45	14,9
11 - 15 jaar	21	7,0
16 - 20 jaar	22	7,3
21 - 30 jaar	60	19,9
Meer dan 30 jaar	15	5,0
Totaal	302	100,0

Tabel B2.10 Arbeidssector voor huidige baan, docenten praktijkonderwijs

	Aantal	%
Gezondheids- en welzijnszorg	16	24,2
Overheid	13	19,7
Handel of horeca	10	15,2
Financiële of zakelijke dienstverlening	6	9,1
Cultuur en overige dienstverlening	6	9,1
Delfstoffenwinning of industrie	5	7,6
Vervoer en communicatie	5	7,6
Bouwnijverheid	4	6,1
Energie en waterleiding	1	1,5
Totaal	66	100,0

Tabel B2.11 Beroep voor huidige baan, docenten praktijkonderwijs

	Aantal	%
Medisch/verzorgend	9	15,0
Management/leidinggevende/ondernemer	7	11,7
Artistiek/creatief/ambachtelijk	6	10,0
Horeca/catering/schoonmaak	5	8,3
Bouw/civil/technisch	3	5,0
Financieel/economisch	3	5,0
Juridisch/bestuurlijk/ambtelijk	3	5,0
Metaaltechnisch/werktuigbouwkundige	3	5,0
Staf/advies	3	5,0
Welzijnszorg	3	5,0
Administratief	2	3,3
Elektrotechniek/elektronica	2	3,3
Personeel en organisatie	2	3,3
Transport	2	3,3
Onderwijs	1	1,7
Chemisch/farmaceutisch	1	1,7
Communicatie/marketing	1	1,7
Facilitair/recreatief	1	1,7
Wetenschap/onderzoek	1	1,7
Overige onderwijs (buiten onderwijs)	1	1,7
Technisch overig	1	1,7
Totaal	60	100,0

Tabel B2.12 Motiverende aspecten in het werk voor docenten vmbo

	Algemeen / theoretisch		Beroepsgericht		Totaal*	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Contact met leerlingen	803	79,7	197	74,6	1018	78,5
Leerlingen vooruit helpen	567	56,3	152	57,6	731	56,4
Kennisoverdracht	427	42,4	118	44,7	556	42,9
Interessant werk in vmbo/pro	385	38,2	144	54,5	539	41,6
Afwisseling	370	36,7	134	50,8	519	40,0
Contact met collega's	401	39,8	106	40,2	516	39,8
Zelfstandigheid	401	39,8	104	39,4	516	39,8
Kwetsbare leerlingengroep	328	32,6	95	36,0	431	33,3
Samenwerking met collega's	260	25,8	79	29,9	344	26,5
Combinatie praktijk- en theorievakken	137	13,6	113	42,8	253	19,5
Belangrijk beroep over te dragen op kinderen	153	15,2	82	31,1	241	18,6
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	138	13,7	44	16,7	184	14,2
Arbeidsomstandigheden	126	12,5	38	14,4	168	13,0
Contact met ouders	108	10,7	30	11,4	142	11,0
Doorgroe- en/of opleidingsmogelijkheden	38	3,8	13	4,9	52	4,0
Geen aspecten die mij motiveren	40	4,0	5	1,9	45	3,5
Totaal	1007	100,0 **	264	100,0 **	1296	100,0**

* Dit totaal is hoger dan de som van de vakgebieden, omdat niet van iedereen het vakgebied bekend is.

** Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B2.13 Redenen van docenten in vmbo om buiten het vmbo/praktijkonderwijs te werken*

	Aantal	%
Ordeproblemen en/of jongerenproblematiek in vmbo/pro	85	43,6
Werk te zwaar	72	36,9
Kans om in havo/vwo te werken	58	29,7
Specifieke leerlingengroep in vmbo/pro	56	28,7
Inhoud van het werk niet leuk	53	27,2
Geen eenduidig beleid aangaande vmbo/pro	49	25,1
Verdien te weinig	46	23,6
Gebrek aan ontwikkelingsmogelijkheden	46	23,6
Communicatie en informatievoorziening niet goed	23	11,8
Omvang van scholen in vmbo/pro	22	11,3
Samenwerking met collega's niet goed	10	5,1
Nieuwe uitdaging/opleiding/afwisseling	10	5,1
Persoonlijke omstandigheden	6	3,1
Andere onderwijsfunctie/-sector	3	1,5
Totaal	195	100,0 **

* Een uitsplitsing naar vakgebied is hier niet mogelijk, omdat de aantallen daarvoor te klein zijn.

**Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B2.14 Tevredenheid met het werk van docenten praktijkonderwijs

	Aantal	%
Zeer tevreden	82	26,9
Tevreden	191	62,6
Neutraal	27	8,9
Ontevreden	5	1,6
Totaal	305	100,0

Tabel B2.15 Motivatie in het werk onder docenten praktijkonderwijs

	Aantal	%
Contact met leerlingen	236	76,9
Leerlingen: kwetsbare groep, leerproblemen en/of -achterstanden	229	74,6
Veel afwisseling in werk binnen deze vorm van onderwijs	211	68,7
Ik vind werk in vmbo/pro interessant	203	66,1
Leerlingen vooruit helpen	168	54,7
Combinatie van praktijk- en theorievakken op deze scholen	165	53,7
Contact met collega's	146	47,6
Kan zelf bepalen hoe ik mijn werk uitvoer	143	46,6
Belang van samenwerking met collega's	123	40,1
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	79	25,7
Belangrijk kennis over te dragen	76	24,8
Arbeidsomstandigheden	61	19,9
Contact met ouders	41	13,4
Belangrijk mijn beroep over te dragen op kinderen	36	11,7
Doorgroei- en/of opleidingsmogelijkheden	21	6,8
Geen aspecten die mij motiveren	1	0,3
Totaal	305	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Bijlage 3 Tabellen bij hoofdstuk 5

Tabel B3.1 Leerwegen waarbinnen oop in vmbo werkzaam is

	Aantal	%
Theoretische leerweg	52	55,9
Gemengde leerweg	11	11,8
Kaderberoepsgerichte leerweg	27	29,0
Basisberoepsgerichte leerweg	25	26,9
Algemeen, niet binnen bepaalde leerweg	24	25,8
Totaal	93	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B3.2 Sectoren waarin oop in vmbo werkzaam is

	Aantal	%
Techniek	25	29,8
Zorg en welzijn	17	20,2
Economie	12	14,3
Landbouw	2	2,4
Algemeen, niet binnen bepaalde sector	44	52,4
Totaal	84	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B3.3 Onderwijsgevende taken van oop in het praktijkonderwijs*

	Aantal
Ja, grootste deel van de tijd	3
Ja, maar grotendeels onderwijsondersteunend	17
Ja, evenveel tijd onderwijs geven als onderwijsondersteunend	7
Alleen onderwijsondersteunende taken	8
Totaal	35

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Tabel B3.4 Werkzaam in het vmbo/praktijkonderwijs sinds, oop in vmbo

	Aantal	%
Sinds dit jaar	5	5,4
Sinds 1 jaar	13	14,0
Sinds 2 jaar	12	12,9
3 - 5 jaar	23	24,7
6 - 10 jaar	11	11,8
11 - 15 jaar	15	16,1
16 - 20 jaar	6	6,5
21 - 30 jaar	6	6,5
Meer dan 30 jaar	2	2,2
Totaal	93	100,0

Tabel B3.5 Arbeidssector voor huidige baan, oop vmbo

	Aantal	%
Delfstoffenwinning of industrie	18	32,1
Gezondheids- en welzijnszorg	12	21,4
Handel of horeca	6	10,7
Landbouw en visserij	5	8,9
Financiële of zakelijke dienstverlening	4	7,1
Bouwnijverheid	3	5,4
Overheid	3	5,4
Vervoer en communicatie	2	3,6
Energie en waterleiding	1	1,8
Cultuur en overige dienstverlening	1	1,8
Onderwijs en wetenschap	1	1,8
Totaal	56	100,0

Tabel B3.6 Beroep voor huidige baan, oop vmbo

	Aantal	%
Chemisch/farmaceutisch	15	28,3
Medisch/verzorgend	6	11,3
Inkoop/verkoop	5	9,4
Metaaltechnisch/werktuigbouwkundige	4	7,5
Bouw/civil/technisch	3	5,7
Wetenschap/onderzoek	3	5,7
Administratief	2	3,8
Communicatie/marketing	2	3,8
Secretarieel	2	3,8
Technisch overig	2	3,8
Welzijnszorg	2	3,8
Elektrotechniek/elektronica	1	1,9
Facilitair/recreatief	1	1,9
Financieel/economisch	1	1,9
Juridisch/bestuurlijk/ambtelijk	1	1,9
Management/leidinggevende/ondernemer	1	1,9
Productie	1	1,9
Staf/advies	1	1,9
Chemisch/farmaceutisch	15	28,3
Totaal	53	100,0

Tabel B3.7 Werkzaamheden van oop in praktijkonderwijs vóór huidige baan*

	Aantal
Hiervoor ook in vmbo/pro	3
Direct van opleiding	2
Baan hiervoor in andere sector binnen onderwijs	5
Hiervoor een baan buiten het onderwijs	25
Totaal	35

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Tabel B3.8 Beroep voor huidige baan, oop praktijkonderwijs*

	Aantal
Bouw/civiel/technisch	6
Welzijnszorg	4
Medisch/verzorgend	3
Management/leidinggevende/ondernemer	2
Administratief	1
Communicatie/marketing	1
Facilitair/recreatief	1
Horeca/catering/schoonmaak	1
Inkoop/verkoop	1
Logistiek/distributie	1
Metaaltechnisch/werktuigbouwkundige	1
Personeel en organisatie	1
Productie	1
Totaal	24

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Tabel B3.9 Tevredenheid met het werk van oop vmbo

	Aantal	%
Zeer tevreden	15	16,0
Tevreden	65	69,1
Neutraal	11	11,7
Ontevreden	3	3,2
Totaal	94	100,0

Tabel B3.10 Motiverende aspecten in het werk voor oop vmbo

	Aantal	%
Contact met leerlingen	63	69,2
Leerlingen vooruit helpen	51	56,0
Veel afwisseling in werk binnen deze vorm van onderwijs	49	53,8
Belangrijk kennis over te dragen	39	42,9
Kan zelf bepalen hoe ik mijn werk uitvoer	39	42,9
Ik vind werk in vmbo/pro interessant	36	39,6
Contact met collega's	35	38,5
Belang van samenwerking met collega's	34	37,4
Combinatie van praktijk- en theorievakken op deze scholen	27	29,7
Arbeidsomstandigheden	18	19,8
Leerlingen: kwetsbare groep, leerproblemen en/of -achterstanden	15	16,5
Belangrijk mijn beroep over te dragen op kinderen	14	15,4
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	7	7,7
Doorgroei- en/of opleidingsmogelijkheden	5	5,5
Contact met ouders	3	3,3
Totaal	91	100,0 *

* Omdat hier meer dan één antwoord mogelijk was, tellen de percentages niet op tot 100 procent.

Tabel B3.11 Overwegingen bij keuze voor vmbo/praktijkonderwijs onder oop praktijkonderwijs*

	Aantal
Contact met leerlingen	25
Veel afwisseling in werk binnen deze vorm van onderwijs	18
Leerlingen vooruit helpen	17
Belangrijk kennis over te dragen	15
Heb kennis en vaardigheden om binnen dit onderwijs te werken	15
Ik vind werk in vmbo/pro interessant	13
Leerlingen: kwetsbare groep, leerproblemen en/of -achterstanden	12
Soort onderwijs op deze scholen	11
Contact met collega's	9
Kon hier een baan vinden	9
Belangrijk mijn beroep over te dragen op kinderen	8
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	5
Kon vorige baan om fysieke redenen niet meer uitvoeren	5
Contact met ouders	4
Totaal	34

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.

Tabel B3.12 Tevredenheid met het werk van oop praktijkonderwijs

	Aantal
Zeet tevreden	10
Tevreden	22
Neutraal	3
Totaal	35

Tabel B3.13 Motivatie in het werk onder oop praktijkonderwijs*

	Aantal
Contact met leerlingen	27
Veel afwisseling in werk binnen deze vorm van onderwijs	26
Leerlingen vooruit helpen	22
Ik vind werk in vmbo/pro interessant	21
Kan zelf bepalen hoe ik mijn werk uitvoer	20
Leerlingen: kwetsbare groep, leerproblemen en/of -achterstanden	19
Contact met collega's	16
Belang van samenwerking met collega's	15
Belangrijk kennis over te dragen	12
Combinatie van praktijk- en theorievakken op deze scholen	11
Belangrijk mijn beroep over te dragen op kinderen	9
Doorgroei- en/of opleidingsmogelijkheden	9
Arbeidsomstandigheden	8
Sociaal-culturele achtergrond van leerlingen	7
Contact met ouders	3
Totaal	35

* Het totaal van deze tabel is erg klein, daarom presenteren we alleen de aantallen en geen percentages.